

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
KYPROS JRYSANTHIS

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΑΝΤΟΛΟΓΙΑ

ΜΕΛΕΤΗ: ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΗΤΣΑΚΗΣ
ESTUDIO: KAROLOS MITSAKIS

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Μ. ΚΑΣΤΙΛΙΟ ΝΤΙΝΤΙΕΡ
TRADUCCION: M. CASTILLO DIDIER

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
CIRCULO CULTURAL GRIEGO DE CHIPRE

2003

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΑΝΤΟΛΟΓΙΑ

Β' ΤΚΛΟΤΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΠΛΗΡΥΜΑΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΡΡΟΥ
CENSOLO CIP FORAL GRIEGO DE CHIRE

2003

6-15-2002-2000 1000

ΧΟΡΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ, ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΡΟΞΕΝΟΣ ΤΗΣ ΧΙΛΗΣ

EDICION PATROCINADA POR
CIRCULO CULTURAL GRIEGO DE CHIPRE
GEORGIOS A. ZAJARIADIS, CONSUL HONORARIO DE CHILE

ISBN: 9963-558-31-3

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
KYPROS JRYSANTHIS

ΕΝΑΣ ΚΥΠΡΙΟΣ ΛΟΓΙΤΗΣ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ANTOLOGIA

ΜΕΛΕΤΗ: ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΗΤΣΑΚΗΣ
ESTUDIO: KAROLOS MITSAKIS

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Μ. ΚΑΣΤΙΛΙΟ ΝΤΙΝΤΙΕΡ
TRADUCCION: M. CASTILLO DIDIER

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
CIRCULO CULTURAL GRIEGO DE CHIPRE

2003

ΕΝΑΣ ΚΥΠΡΙΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Ο ποιητής Κύπρος Χρυσάνθης, «ο ποιητής της Κύπρου», γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1915. Παρακολούθησε τις σπουδές μέσης εκπαίδευσης στο ξακουστό «Παγκύπριο Γυμνάσιο» από το οποίο αποφοίτησε το 1933. Μετά, σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου πήρε το πτυχίο το 1939. Στο ίδιο πανεπιστήμιο παρακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές και το 1948 ανακηρύχθηκε διδάκτορας της ιατρικής, με μια διατριβή που αποδειχνει τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές ανησυχίες του: «Η κατά μήκος και βάρος σωματική αύξησης των Κυπρίων μαθητών». Επίσης, μετεκπαιδεύτηκε με λαμπρή επιτυχία στο «INSTITUTE OF CHILD HEALTH» του Λονδίνου. Ως παιδίατρος και ως ειδικός και βαθύς μελετητής των ιατρικών επιστημών, διακρίθηκε ως μέλος διάφορων ιδρυμάτων, όπως της «Σχολής νοσοκόμων και μαιών», του «Συμβουλίου Φαρμακευτικής και Δηλητηριών», της «Εταιρείας Ψυχικής Υγιεινής», του «Ιατροσυμβουλίου της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης», του «Συνεργαζόμενου Σώματος του Παγκοσμίου Οργανισμού Υγείας για το Πρόγραμμα στην Κύπρο προς προφύλαξη από το ρευματικό πυρετό», κ.ά. Υπήρξε καθηγητής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου, και διευθυντής και συνεργάτης πολλών ιατρικών και λογοτεχνικών περιοδικών. Είναι, επίσης, μέλος της «Ελληνικής Ανθρωπιστικής Εταιρείας» και της «Ελληνικής Ανθρωπολογικής Εταιρείας».

Επιστήμη, λογοτεχνία, ανθρωπισμός, ουμανισμός και πατριωτισμός είναι οι χώροι στους οποίους κινείται ο γόνιμος βίος και η γόνιμη δράση του Κύπρου Χρυσάνθη. Αυτός είναι, αναμφίβολα, «ο ποιητής της Κύπρου», ένας από τους μεγαλύτερους τεχνίτες του λόγου που έχει δώσει «η γλυκειά χώρα της Κύπρου», η οποία έχει μια τόσο μακραίωνη και ένδοξη πολιτιστική ελληνική παράδοση. Όπως λέει ο Κώστας Προυσής, ο Χρυσάνθης είναι «ο πιο ελληνικός από τους Κύπριους ποιητές», κι εμείς θα λέγαμε «και ένας από τους παγκοσμιότερους». «Αειγράφο και παραγωγικότατο» το χαρακτήρισε ο διακεκριμένος κριτικός Ανδρέας Καραντώνης. Η έκταση τού έργου του είναι αληθινά αξιοθαύμαστη και περιλαμβάνει όλα τα λογοτεχνικά είδη, άνκαι, η μεγαλύτερη αγάπη του ήταν πάντοτε η ποίηση. Σ' αυτήν, πρωτοεμφανίστηκε το 1932, με ποιήματα δημοσιευμένα σε περιοδικά, και το 1942, με μία συλλογή από σονέτα. Μερικά από αυτά, όπως γράφει ο καθηγητής Κ. Μητσάκης, «θα τιμούσανε οποιαδήποτε γραμματολογία ακριβώς για το πολύ λεπτούργημένο σχήμα τους, τον ωραίο χειρισμό του θέματος και το διακριτικό λυρισμό τους».

Τα λογοτεχνικά έργα του Χρυσάνθη που κυκλοφόρησαν με μορφή βιβλίου είναι περισσότερα από 100. Αλλά υπάρχει σημαντικό μέρος της προσφοράς του που δημοσιεύτηκε σε περιοδικά, εφημερίδες, ανθολογίες και συλλογικά έργα.

Πρέπει να μνημονεύσουμε εδώ τα λόγια ενός άλλου μεγάλου Κύπριου ποιητή και μελετητή, του Κώστα Μόντη, για τη λογοτεχνική και, γενικά, πολιτιστική δράση του Κύπρου Χρυσάνθη. Λέει ο Μόντης ότι ο ποιητής μας «αποτελεί ένα σπάνιο φαινόμενο πνευματικού ανθρώπου. Χωρίς δισταγμό θα τον θεωρούσα αναντικατάστατο για την Κύπρο. Δεν συνηθίζω να λιβανίζω, αντιθέτως απεχθάνομαι τα λιβανίσματα όσο τίποτε άλλο, μα νιώθω υπέρτατη υποχρέωση και καθήκον να πω με τη μικρή μου φωνή πόσο τεράστια υπήρξε μέχρι τούδε η πολυσχιδής συμβολή του Κύπρου Χρυσάνθη

στην πνευματική μας κίνηση και πόσο ανάξια θα ήταν οποιαδήποτε αμφισβήτηση του γεγονότος αυτού. Ο Κύπρος Χρυσάνθης έχει δοθεί ολόκληρος τριάντα χρόνια (ο ποιητής Μόντης μιλά για το 1969: πέρασε ήδη και άλλο τέταρτο του αιώνα και ο Χρυσάνθης συνέχισε ακούραστα την εργασία του), όχι μονάχα στη δημιουργική λογοτεχνική παραγωγή, μα και στην προσπάθεια αναμοχλεύσεως των λιμναζόντων υδάτων της πνευματικής μας ζωής».

Για μας, που από τόσο μακριά πάντοτε αγαπήσαμε με όλη μας την καρδιά τη μαρτυρική Κύπρο, που προσπαθήσαμε με τα περιορισμένα μέσα μας να διαφωτίσουμε την κοινή γνώμη των ισπανόφωνων χωρών για τον ιερό αγώνα του κυπριακού λαού, αποτελεί πνευματική χαρά και ικανοποίηση να παρουσιάσουμε στην ισπανική γλώσσα αυτή τη μικρή εκλογή ποιημάτων του Κύπρου Χρυσάνθη. Πριν από το μοιραίο 1974, είχαν δημοσιευτεί πέντε έξι ποιήματά του, μεταφρασμένα από μας, στο περιοδικό «Ποίηση της Βενεζουέλας», στο Καράκας, στην αδερφή χώρα του MIRANDA και του BOLIVAR. Στην ίδια χώρα αυτή, που μας φιλοξένησε επί τα 13 χρόνια της εξορίας μας, κυκλοφόρησε η ανθολογία «Έλληνες ποιητές του εικοστού αιώνα», όπου μπήκαν 17 Κύπριοι ποιητές, μεταξύ τους, φυσικά, και ο Χρυσάνθης: 1η έκδοση, Καράκας, 1981· 2η έκδοση, Καράκας, 1991. Επίσης, μπήκαν ποιήματα του Χρυσάνθη στη μελέτη και ανθολογία που δημοσιεύσαμε στο περιοδικό «LOGOS HELENICO», αρ. 3, BUENOS AIRES, Αργεντινή, 1986, με τον τίτλο «Ποίηση της Κύπρου», του μαρτυρικού νησιού».

Από την άκρη του κόσμου, από τη Χιλή, στέλνουμε αυτό το μικρό αφιέρωμα, αυτή τη μικρή προσφορά θαυμασμού, στον ποιητή και σοφό, στον ουμανιστή και πατριώτη.

Και στη συνέχεια έχει το λόγο ο καθηγητής Κάρολος Μητσάκης, του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος μπορεί καλύτερα, αναμφίβολα, από μένα, να παρουσιάσει το σύνολο της ποιητικής προσφοράς του Κύπρου Χρυσάνθη.

MIGUEL CASTILLO DIDIER

Κέντρο Βυζαντινών και Νεοελληνικών
Σπουδών – Πανεπιστήμιο Χιλής

UN POETA DE CHIPRE

El poeta Kypros Jrisanthis, “el poeta de Chipre”, nació en Nicosia en 1915. Cursó los estudios de instrucción media en el renombrado “Gimnasio Panchipriota”, del cual egresó en 1933. Después, estudió medicina en la Universidad de Atenas, donde se tituló en 1939. En la misma universidad siguió estudios de postgrado y en 1948 obtuvo el título de doctor en medicina, con una tesis que muestra las inquietudes sociales y humanistas del estudiante: “El crecimiento corporal en altura y peso de los escolares chipriotas”. También cursó estudios de postgrado con brillante éxito en el “Institute of Child Health” de Londres. Como pediatra y como especialista y profundo estudioso de las ciencias médicas, se distinguió como miembro de distintas instituciones, como la “Escuela de enfermeras y matronas”, el “Consejo de farmacéutica y drogas”, la “Sociedad de Salud Mental”, el “Consejo Médico de la Asamblea Comunal Griega”, la “Corporación de Colaboración de la Organización Mundial de la Salud para el Programa de Chipre para la prevención de la fiebre reumática”, etc. Fue profesor del Gimnasio Panchipriota y de la Academia Pedagógica de Chipre, y director y colaborador de muchas revistas médicas y literarias. Jrisanthis es también miembro de la “Sociedad Humanística de Grecia” y de la “Sociedad Griega de Antropología”.

Ciencia, literatura, humanismo y patriotismo son los ámbitos en los cuales se mueve la fecunda vida y fecunda acción de Kypros Jrisanthis. El es, sin duda, “el poeta de Chipre”, uno de los más grandes artistas de la palabra que ha dado “el dulce país de Chipre”, el cual posee una tan larga y gloriosa tradición cultural helénica. Como dice Kostas Prusís, Jrisanthis es “el más griego de los poetas chipriotas”, y nosotros diríamos “y uno de los más universales”. Como “fecundísimo en escritura y productividad” lo caracteriza el distinguido crítico Andreas Karandonis. La vastedad de su obra es verdaderamente admirable y comprende todos los géneros literarios, aunque su mayor amor fue siempre la poesía. En ésta apareció por primera vez en 1932, con poemas publicados en revistas, y en 1942, con un volumen de sonetos. Algunos de ellos, como escribe el profesor Károlos Mitsakis, “honrarían a cualquier literatura, justamente por su forma delicadamente trabajada, por el bello manejo del tema y por su discreto lirismo”.

Las obras literarias de Jrisanthis que aparecieron en forma de libro ascienden a más de 100. Pero existe una parte importante de su producción publicada en revistas, diarios, antologías y volúmenes colectivos.

Debemos recordar aquí las palabras de otro gran poeta y estudioso chipriota, de Kostas Mondis, acerca de la actividad literaria, y en general cultural, de Kypros Jrisanthis. Dice Mondis que nuestro poeta “constituye un raro fenómeno de intelectual. Sin vacilación, yo lo consideraría irremplazable para Chipre. No acostumbro a adular; por el contrario, aborrezco la adulación más que cualquier cosa, pero siento la superior obligación y deber de decir, con mi humilde voz, cuán inmenso ha sido hasta ahora el múltiple aporte de Kypros Jrisanthis a nuestro movimiento cultural y cuán indigna sería cualquier duda al respecto. Kypros Jrisanthis se ha entregado por entero durante treinta años (El poeta Mondis habla en 1969: pasó ya otro cuarto de siglo y Jrisanthis continuó incansablemente su trabajo), no sólo a la producción creadora literaria, sino también al esfuerzo por revivificar las aguas estancadas de nuestra vida cultural”.

Para nosotros que, desde tan lejos amamos siempre con todo nuestro corazón a la martirizada Chipre, que hemos tratado con nuestros limitados medios de informar a la opinión pública de los países hispanohablantes sobre la sagrada lucha del pueblo chipriota, constituye alegría y satisfacción espiritual el presentar en lengua española esta pequeña selección de poemas de Kypros Jrisanthis. Antes del fatal 1974, se habían publicado cinco o seis poemas suyos, traducidos por nosotros, en la revista *Poesía de Venezuela*, en Caracas, en el hermano país de Miranda y de Bolívar. En ese mismo país, que nos dio hospitalidad durante los 13 años de nuestro exilio, circuló la antología *Poetas griegos del siglo XX*, donde se incluyeron 17 poetas chipriotas, entre ellos, naturalmente, Jrisanthis: 1a. edición, Caracas, 1981; 2a. edición, Caracas, 1991. También se incluyeron poemas de Jrisanthis en el estudio y antología que publicamos en la revista *Logos Helénico*, N° 3, Buenos Aires, Argentina, 1986, con el título de "Poesía de Chipre, la isla mártir".

Desde el extremo del mundo, desde Chile, enviamos este pequeño homenaje, esta pequeña ofrenda de admiración, al poeta y sabio, al humanista y patriota.

Y a continuación tiene la palabra el profesor Károlos Mitsakis, de la Universidad de Atenas, el cual puede mejor que yo, sin duda, presentar el conjunto de la ofrenda poética de Kypros Jrisanthis.

MIGUEL CASTILLO DIDIER

Centro de Estudios Bizantinos y Neohelénicos
Universidad de Chile

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι το δίχως άλλο μια πολύ ενδιαφέρουσα προσωπικότητα των κυπριακών γραμμάτων. Εδώ και μισόν αιώνα αναπτύσσει μια πολύπλευρη λογοτεχνική δραστηριότητα σε πολλά είδη του έντεχνου λόγου: ποίηση, πεζογραφία (διήγημα, νουβέλα, μυθιστόρημα), θέατρο, κριτική, μελέτη κτλ.

Εάν κανείς ήθελε, ακολουθώντας τις συμβατικές σχηματοποιήσεις, να εντάξει τον Χρυσάνθη σε κάποια λογοτεχνική γενιά, τότε θα έπρεπε να τον θεωρήσει ως ένα εκπρόσωπο της γενιάς του 1930 στην περιφέρεια του ελληνισμού, στην Κύπρο. Η πρώτη του μάλιστα εμφάνιση στα κυπριακά γράμματα (1932) συμπίπτει με την εποχή που οι νέοι τότε συγγραφείς είχαν αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι αποτελούν κάτι το ξεχωριστό στο χώρο της ελληνικής λογοτεχνίας.

Με αυτό το δεδομένο τώρα, ότι ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι ένας ποιητής της μεγάλης εκείνης γενιάς του 1930, μπορεί κανείς να προχωρήσει στη διερεύνηση του δικού του ποιητικού χώρου. Την πρώτη του λοιπόν εμφάνιση στα γράμματα την έκανε το 1932 και από τότε εξακολούθησε με προσοχή και συνέπεια να διαμορφώνει το ποιητικό του πρόσωπο. Το πρώτο του βιβλίο ωστόσο το έβγαλε μόλις το 1942, δηλαδή δέκα χρόνια αργότερα, και ήταν μια συλλογή από δεκατετράστιχα («Σονέτα»). Και πρέπει να παρατηρήσει κανείς ότι ο ποιητής Χρυσάνθης από τότε και μέχρι σήμερα έχει δείξει μια σταθερή προτίμηση για τις παραδοσιακές «κλειστές» λογοτεχνικές φόρμες. Αυτό φαίνεται από τα διάφορα είδη ποιημάτων που έχει καλλιεργήσει σε όλη τη μακρά θητεία του στον έντεχνο λόγο: διθύραμβο, μπαλλάντα, σονέτο, χορικό, ωδή κτλ. Η πρώτη εντύπωση είναι λοιπόν ότι ο Χρυσάνθης είτε αισθάνεται έντονη την έλξη είτε αισθάνεται πιο ασφαλής στο έδαφος της σταθερής λογοτεχνικής φόρμας. Δεν είναι συνεπώς καθόλου τυχαίο ότι το πρώτο του βιβλίο ήταν μια σειρά πετραρχικών σονέτων, με το οποίο ο ποιητής εμφανιζόταν ως συνεχιστής μιας παράδοσης πετραρχισμού που υπάρχει στην Κύπρο από τα ανεπανάληπτα εκείνα "carmina amatoria" του ΙΣΤ' αιώνα.

Το σονέτο, την εποχή που άρχισε να το καλλιεργεί ο Χρυσάνθης, δεν είχε ακόμη κατακτήσει μια νεκρή λογοτεχνική φόρμα και ο Κύπριος ποιητής το έπλασε με πολλή ευαισθησία και σοφία: άλλωστε το σονέτο, ενώ εξωτερικά φαίνεται ως ένα πολύ απλό μετρικό σχήμα, η σύνθεσή του είναι εξαιρετικά δύσκολη και απαιτεί από μέρους του ποιητή ιδιαίτερη γλωσσική και στιχουργική επιδεξιότητα.

Μερικά από τα σονέτα του Χρυσάνθη θα τιμούσαν οποιαδήποτε γραμματολογία ακριβώς για το πολύ λεπτοφυγμένο σχήμα τους, τον ωραίο χειρισμό του θέματός τους και τον διακριτικό λυρισμό τους. Ως χαρακτηριστικά δείγματα γραφής αναφέρω τα σονέτα «Λευκωσία» και «Κανάκης». Ιδιαίτερα ο Κανάκης, ο Κύπριος κουρσάρος, που πολεμούσε και ταπεινώνε τους Φράγκους κατακτητές της πατρίδας του, έχει κεντρίσει πολλαπλώς τη δημιουργική φαντασία του συγγραφέα, εφόσον έχει γράψει και μια ιστορική νουβέλα γύρω από τη δράση του σπουδαίου αυτού παλθακαριού (1959). Εδώ πρέπει να προσθέσω ότι η Κύπρος με τη μακραίωνη ιστορία της, με τις πολλές περιπέτειές της και τα μαρτύρια του λαού της ήταν πολύ φυσικό να βρίσκεται στο επίκεντρο του λογοτεχνικού έργου του Χρυσάνθη, ιδιαίτερα μάλιστα η πρόσφατη τραγωδία της.

Υπάρχει μια ολόκληρη σειρά ποιημάτων που αναφέρονται στο σύγχρονο αγιολόγιο της Κύπρου. Τα θέματα όμως από τα νεότερα γεγονότα απαιτούν ένα διαφορετικό χειρισμό. Το άμεσο και καυτό προσωπικό βίωμα είναι μία παγίδα για έναν ποιητή, γι' αυτό και ο Χρυσάνθης προσπαθεί ν' αποστασιοποιηθεί από τα ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα του καιρού του και είναι ως να τα θεάται από το βάθος του χρόνου.

Δεν πρέπει ωστόσο να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι ο Χρυσάνθης γράφει μόνο «ευκαιριακά» ποιήματα, γιατί υπάρχουν και πολλά άλλα ποιήματα, στα οποία ο Χρυσάνθης μιλάει σε πολύ χαμηλούς και τρυφερούς τόνους· πρόκειται για καθαρά λυρικά ποιήματα, που φανερώουν την ευαισθησία του ποιητή και που εγγίζουν τον αναγνώστη όχι μόνο συναισθηματικά, όταν ο αναγνώστης αυτός μπορεί βέβαια να κινηθεί σε διάφορα επίπεδα ανάγνωσης του ποιήματος. Ένα τέτοιο ποίημα είναι λ.χ. η «Ωδή στη σπασμένη φτερούγα» της συλλογής «Οι ωδές των ταπεινών πραγμάτων» (1951). Πρόκειται αναμφισβήτητα για ένα πολύ άρτιο ποίημα για μια σπασμένη φτερούγα πουλιού, η οποία σκαλωμένη σ' ένα φράχτη σαλεύει στο φύσημα του αέρα και η οποία μετασηματίζεται ποιητικά σε σύμβολο της φθοράς και της χαμένης ύπαρξης.

Επέμεινα ιδιαίτερα πιο πάνω σ' ένα βασικό χαρακτηριστικό της ποίησης του Χρυσάνθης από το ξεκίνημά του ακόμη, την προτίμησή του για τις σταθερές ποιητικές φόρμες και τον παραδοσιακό στίχο. Ας θυμηθούμε τώρα ότι αυτή την προτίμηση την επισημαίνουμε και στους μεγάλους ποιητές της γενιάς του 1930, στον πρώιμο Ρίτσο λ.χ. και στον πρώιμο Σεφέρη. Ο Χρυσάνθης όμως σιγά-σιγά αρχίζει να υιοθετεί τον ελεύθερο στίχο, από τον οποίο κατόρθωσε να διαμορφώσει με τον καιρό ένα πιο προσωπικό εκφραστικό μέσο.

Ό,τι επίσης προκαλεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη είναι πως ο Χρυσάνθης εκτός από το σονέτο έχει δείξει μια προτίμηση και για την μπαλλάντα· μια μπαλλάντα που δε διακρίνεται ωστόσο για την αυστηρή μετρική της συγκρότηση. Η μπαλλάντα του Χρυσάνθης είναι συνήθως ένα μεγάλο ποίημα που εκτείνεται σε πολλές στροφές και, αν κρατάει κάποια στοιχεία από την παραδοσιακή τεχνική της μπαλλάντας, αυτά περιορίζονται στο πλέξιμο της ρίμας. Μια άποψη, από την οποία κρινόμενες οι διάφορες μπαλλάντες του Χρυσάνθης παρουσιάζουν τη δική τους ιδιοτυπία, είναι η θεματολογική (πβλ. λ.χ. τα ποιήματα της συλλογής «Οι μπαλλάντες μιας ηρωικής εποχής»: «Η μπαλλάντα του καρβιού που λεγόταν Άγιος Γεώργιος», «Η μπαλλάντα των φυλακών της Λευκωσίας», «Η μπαλλάντα του Γρηγόρη Αυξεντίου», «Η μπαλλάντα του Κυριάκου Μάτση» κτλ. πβλ. επίσης τα ποιήματα της συλλογής «Μπαλλάντα με χρώματα πάνω σε πίνακες του Α. Διαμαντή» κτλ.).

Το 1942, δηλαδή στα χρόνια του μεγάλου πολέμου, όταν πολλοί Έλληνες έφευγαν από την κατεχόμενη Ελλάδα και μέσω Κύπρου περνούσαν στη Μέση Ανατολή, ο Χρυσάνθης έγραψε μια ωραία μπαλλάντα για τους αυτοεξόριστους αυτούς πατριώτες που συνέχιζαν την αντίστασή τους εναντίον των Γερμανών και έξω από την Ελλάδα (πβλ. λ.χ. τη συλλογή «Επιλύχνια»: «Η μπαλλάντα των Ελλήνων προσφύγων του 1942»).

Ο ποιητής χρησιμοποίησε επίσης τη φόρμα της μπαλλάντας για να εκφράσει και κάποιες καθαρά αισθητικές συγκινήσεις που δοκίμασε κατά καιρούς στην επαφή του με το χώρο των εικαστικών τεχνών. Υπάρχει μια ολόκληρη ενότητα ποιημάτων στη συλλογή «Πρισματικός Οκτώβρης» που έχει τον τίτλο «Μπαλλάντα με κυπριακά χρώ-

ματα», και μια ενότητα ποιημάτων της συλλογής «Δώδεκα Στιγμές» που έχει τον τίτλο «Μπαλλάντα με χρώματα πάνω σε πίνακες του Α. Διαμαντή». Εκπλήσσεται κατ' αρχήν κανείς με την εντελώς ανορθόδοξη αντίληψη που κυριαρχεί εδώ στη χρήση του όρου «μπαλλάντα». Η μπαλλάντα δεν είναι πια ένα ενιαίο ποίημα ως σύλληψη, με εσωτερική ενότητα, αλλά κατακερματίζεται σε μικρότερα ποιήματα, τα οποία ωστόσο συγκροτούν ένα οργανικό σύνολο, εφόσον ο ποιητής παίζει ουσιαστικά με παραλλάγες επάνω στο ίδιο θέμα. Αφορμή λ.χ. για την πρώτη μπαλλάντα έχει σταθεί η αισθητική συγκίνηση που δοκίμασε ο ποιητής από την ενατένιση μιας σειράς έργων Κυπρίων (Κ. Αβερκίου, Α. Ασπρόφτα, Α. Διαμαντή, Γ. Κάνθου, Χρ. Σάββα, Γ. Στεφανίδη, Τ. Φραγκούδη, Φ. Χατζησωτηρίου) και ξένων (Gauguin, Picasso, Renoir, Velasquez) ζωγράφων. Αφορμή πάλι για τη δεύτερη μπαλλάντα είναι μια σειρά πίνακες του Α. Διαμαντή. Ο Διαμαντής στην Ελλάδα είναι πολύ γνωστός από την πρόσφατη έκθεση έργων του στο «Σπίτι της Κύπρου» στην Αθήνα (1989), από τον μνημειακών διαστάσεων πίνακά του «Ο κόσμος της Κύπρου», που ανήκει στη συλλογή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κυρίως όμως από την αλληλογραφία του με το Σεφέρη: Α. Διαμαντή και Γ. Σεφέρη, Αλληλογραφία (1953-1971), Αθήνα 1985. Κανείς αναλογίζεται πως για να τον τιμήσει με τη φιλία του ο Σεφέρης, ένας άνθρωπος τόσο αυστηρός και δύσκολος στις σχέσεις του, πρέπει ο Διαμαντής να μετρούσε πολύ στη συνείδηση του ποιητή. Άλλωστε και το σχόλιο του Διαμαντή επάνω στο ποίημα του Σεφέρη «Λεπτομέρειες στην Κύπρο» (Πηγές και στοιχεία αναφορικά με το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη, Αθήνα 1978) φανερώνει το ζωγράφο ως έναν άνθρωπο με ευαισθησία και σοφία, ικανό να δώσει περισσότερα πράγματα απ' αυτά που βρίσκονται μέσα στο άμεσο οπτικό του πεδίο.

Ο Κύπριος Χρυσάνθης από τη δική του μεριά επιχειρήσε λοιπόν να αποκαταστήσει ένα διάλογο με τα διάφορα ζωγραφικά έργα και μέσα από την ποίησή του κατόπιν να δώσει χρονική διάρκεια στο στιγμιαίο γεγονός. Η εντύπωση του αναγνώστη θα είναι πάντα σε κάποιο βαθμό λειψή, εφόσον δεν μπορεί να έχει και μια παράλληλη επόπτεία επάνω στο σχετικό εικαστικό υλικό, που υπήρξε για τον ποιητή ο μυστικός ερεθισμός δημιουργίας. Αυτό που θέλω να πω είναι ότι ο αναγνώστης δεν μπορεί να διαπιστώσει την υπάρχουσα αλληλουχία των αισθητικών συγκινήσεων ανάμεσα στη ζωγραφική και την ποιητική πράξη και να αποφύγει τον ελλοχεύοντα κίνδυνο της παρερμηνείας. Πρέπει πάντως να εξαρθεί ιδιαίτερα ο τρόπος με τον οποίο ο Χρυσάνθης κατορθώνει μια χρωματική αισθητική συγκίνηση να τη μετασηματίζει σε λεκτική. Ότι βέβαια υπάρχει στενή ανταπόκριση ανάμεσα στα χρώματα και τους ήχους, πολύ πριν από την ψυχολογία του βάθους μας το αποκάλυψε ο Rimbaud στο ποίημά του «Το χρώμα των φωνηέντων»:

A noir, E blanc, I rouge, U vert, O bleu...

Με τις μπαλλάντες αυτές είναι ως εάν ο Κύπριος Χρυσάνθης επιχειρεί να διερευνήσει τις κρυφές αντιστοιχίες ανάμεσα στα χρώματα των ζωγραφικών και τους ήχους των λεκτικών έργων, δηλαδή των ποιημάτων, μέσα από την ταυτότητα του «θέματος». Η σχέση άλλωστε ποίησης και εικαστικών τεχνών είναι πολύ παλιά, πρωτογενής θα μπορούσα να πω. Αρχεί να θυμίσω στον αναγνώστη τα ποιήματα εκείνα της Παλατινής Ανθολογίας που αναφέρονται σε διάφορα έργα τέχνης και τις πολυάριθμες βυζαντινές «εκδόσεις». Οι χρωματικές ιδιότητες των φωνηέντων είναι που επιτρέπουν τη μετάδοση της εικαστικής αισθητικής συγκίνησης και έτσι καταλαβαίνουμε πως ένα έρ-

γο ζωγραφικής μπορεί σε μια δεδομένη στιγμή να περάσει μέσα στο γενετικό κώδικα ενός ποιήματος και φυσικά η αισθητική αυτή λειτουργία μπορεί να ακολουθήσει και αντίστροφη πορεία (πβλ. λ.χ. Κ.Π. Καβάφη, Ποιήματα (1896-1933). Σχέδια του Ν. Χατζηκυριάκου Γκίκα, Αθήνα 1966).

Πάλι θα καταφύγω στους Έλληνες ποιητές της γενιάς του 1930. Η περίπτωση τους είναι διαφωτιστική. Ο Σεφέρης σχεδίαζε με πένα και καμιά φορά εικονογραφούσε τα δικά του ποιήματα (πβλ. Γ. Σεφέρης, Ποιήματα με ζωγραφίες σε μικρά παιδιά, Αθήνα 1975). Ο Ελύτης έχει σπουδαίες επιδόσεις στην τεχνική του collage και διακοσμεί επίσης τις διάφορες συλλογές του με δικά του έργα (πβλ. Ο. Ελύτης, Τα ρω του έρωτα, Αθήνα, 1972· πβλ. επίσης Ο. Ελύτης, Το δωμάτιο με τις εικόνες, Αθήνα 1986) και πολύ συχνά στα ποιήματά του εκφράζεται με όρους καθαρά εικαστικούς (πβλ. τη συλλογή: «Τρία ποιήματα με σημαία ευκαιρίας», Αθήνα 1982, σ. 11, 15, 21, κ.ά.). Ο Ρίτσος ζωγραφίζει με χρώμα επάνω στο χαρτί και με πένα επάνω στην πέτρα. Και τα έργα του με κανένα τρόπο δεν μπορούν να θεωρηθούν ερασιτεχνικά. Πολύ συχνά μάλιστα επιμελείται τα εξώφυλλα των βιβλίων του και τα διακοσμεί με υδατογραφίες (πβλ. το μυθιστόρημά μου «Εικονοστάσιο ανωνύμων αγίων», Αθήνα 1982-1986). Και τέλος, μια παρόμοια λειτουργία με του Χρυσάνθη διαπιστώνουμε στην ποίηση του Εμπειρίκου, γιατί κι αυτός είχε εμπνευσθεί κάποια ποιήματά του από διάφορους πίνακες του Θεοφίλου, του Picasso και του De Ciriaco.

Η ποίηση του Χρυσάνθη παρουσιάζει παράλληλα στενή σχέση και με τη μουσική. Δε θα μπω στη συζήτηση των θεωρητικών απόψεων για το πρόβλημα των σχέσεων μουσικής και ποίησης, γιατί θεωρώ ότι πρόκειται για θέμα λίγο-πολύ γνωστό και εξαντλημένο. Εκείνο όμως που θέλω να επισημάνω είναι ότι η ειδική σχέση μουσικής και ποίησης στο πλαίσιο της γενιάς του 1930 δεν έχει διερευνηθεί μέχρι σήμερα από κανένα. Πάντως και κανένα από τους μεγάλους της γενιάς αυτή δεν επανέλαβε στη δική μας γλωσσική πραγματικότητα το πείραμα του Α. Huxley με το μυθιστόρημά του «Point and Counterpoint» ή του T.S. Eliot με το ποίημά του «The Four Quartets». Υπάρχουν ωστόσο κάποια στοιχεία που καθιστούν και στο χώρο της ελληνικής λογοτεχνίας τη σχέση αυτή αναμφισβήτητη. Ξέρουμε λ.χ. ότι ο Σεφέρης αγαπούσε ιδιαίτερα τη μουσική και άκουγε πολλή μουσική. Ας προστεθεί επίσης εδώ ότι η έκτη «ραψωδία» του «Μυθιστορήματος» είναι αφιερωμένη στο Maurice Ravel. Και σε κάποια ποιήματά του, που τα προόριζε για μελοποίηση, τόνιζε ιδιαίτερα τα ενδογενή τους μουσικά στοιχεία (πβλ. λ.χ. το ποίημα της συλλογής «Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'», που έχει τίτλο «Αγιανάπα Β» και τον υπότιτλο «Στίχοι για μουσική»). Εξάλλου μια συστηματική μελέτη των μουσικών στοιχείων στην ποίηση του Ελύτη θα μας επέτρεπε να εξετάσουμε τη βαθύτερη ουσία της από μια ιδιαίτερα αποκαλυπτική οπτική γωνία. Περιορίζομαι εδώ να αναφέρω ενδεικτικά μόνο τους τίτλους κάποιων ποιημάτων του: «Adagio», «Mozart, Romance». Από το κοντσέρτο για πιάνο αρ. 20 KV 466". Πβλ. ακόμη τους στίχους από το ποίημα «Ο κήπος βλέπει»:

κάπου

συντελεσμένη κείται η Τελειότητα
κι αφήνει να κυλήσει ώσαμε δω ρυάκι
ο Vivaldi ο Mozart
ενώτια παμφονώντα...

Ο Ρίτσος, που κι αυτός έχει ομολογουμένως μια στενή προσωπική σχέση με τη μουσική, έχει δώσει σε πολλές ποιητικές συλλογές του καθαρά μουσικούς τίτλους, όπως «Μαζούρκα σε ρυθμό βροχής», «Σονάτα του σεληνόφωτος» κ.ά. Σ' αυτό το τελευταίο δηλώνεται ρητά ότι κατά τη διάρκεια του παράφορου μονολόγου της γηραιάς κυρίας ακούεται ως μουσική υπόκρουση το συγκεκριμένο αυτό έργο του Bethoven. Τέλος, θα θυμίσω ότι το κλειστό και σκονισμένο πιάνο είναι μια από τις πιο συχνές και ισχυρές εικόνες στην ποίηση του Ρίτσου, με τις οποίες υποδηλώνεται η μνήμη και η λειτουργικότητα των αναμνήσεων σ' ένα κόσμο ανελέητης φθοράς.

Εξίσου στενή και ιδιότυπη είναι και η σχέση του Κύπρου Χρυσάνθη με τη μουσική, όπως αυτή αποκαλύπτεται μέσα από το έργο του. Στη συλλογή του «Αποθεώσεις και Χορικά» (1953) υπάρχει λ.χ. μια ενότητα ποιημάτων που επιγράφεται «Μουσικές Σπουδές», δηλαδή σπουδές με τις οποίες επιχειρείται η μελέτη των μουσικών δυνατοτήτων και των μουσικών ορίων του λόγου ή ο μετασχηματισμός της αισθητικής συγκίνησης από την ακρόαση ενός μουσικού έργου (πβλ. «Ο κήπος μες τη βροχή» του Debussy, «Μαζούρκα», Έργο 68, αρ. 2 του Chopin, «Ο χορός της φωτιάς» του de Falla, «Το πένθιμο εμβατήριο μιας κούκλας» του Gounaud κτλ).

Το θέμα των σχέσεων μουσικής και ποίησης είναι πολύ παλιό, όπως σημειώσα και πιο πάνω, και επιδεκτικό κατά καιρούς διαφορετικών ερμηνειών. Αλλιώς λ.χ. το είδαν στο τέλος του ΙΘ' αιώνα οι Γάλλοι συμβολιστές, και στη συνέχεια όσοι τους ακολούθησαν, οι οποίοι προσπάθησαν να βγάλουν μέσα από τις λέξεις την κρυμμένη τους μουσική και ακόμη να την ενισχύσουν με εξωτερικά στοιχεία τεχνικής. Φυσικά κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι το αποτέλεσμα υπήρξε πολύ εντυπωσιακό με ποιήματα σπάνιας μουσικότητας. Αλλιώς επίσης το αντιμετώπισαν οι Άγγλοι ποιητές και πεζογράφοι του Κ' αιώνα, οι οποίοι επιχειρήσαν ν' ανανεώσουν τη δομή και τη λειτουργία του ποιητικού λόγου με την υιοθέτηση στοιχείων που χαρακτηρίζουν αποκλειστικά τη δομή και τη λειτουργία της μουσικής.

Υπάρχει τώρα και μια τρίτη εκδοχή για τη σχέση μουσικής και ποίησης, αυτή που στηρίζεται στην αισθητική συγκίνηση που προκαλεί η ακρόαση ενός μουσικού έργου και ο διαδοχικός μετασχηματισμός της σε ποίηση (πβλ. το ποίημα του Ο. Ελύτη «Mozart, Romance», αλλά και αντίστροφα (πβλ. το έργο του Claude Debussy «Prélude à l'après-midi d'un faune», που αποτελεί μουσική επεξεργασία του ομώνυμου ποιήματος του Stephane Mallarmé).

Η σχέση του Κύπρου Χρυσάνθη με τη μουσική ανήσει σ' αυτή την τελευταία κατηγορία. Αφετηρία είναι πάντα ένα συγκεκριμένο μουσικό έργο, που προκαλεί στον ποιητή μια ορισμένη διάθεση και λειτουργεί ως εσωτερικός ερεθισμός ποιητικής δημιουργίας, καθώς ο μουσικός ήχος σιγά-σιγά «μεταστοιχειώνεται» σε λόγο, σ' ένα ποίημα δηλαδή, το οποίο δεν επιζητεί να εντυπωσιάσει με τη μουσικότητά του και δεν επιχειρεί να μεταφέρει στον χώρο της ποίησης κάποιες μουσικές φόρμες. Ο Κύπρος Χρυσάνθης σ' αυτά τα «μουσικά» του ποιήματα εκφράζει απλώς την αισθητική συγκίνηση που δοκίμασε ακούοντας μουσική. Και φαίνεται ότι ο Κύπρος Χρυσάνθης ακούει πολλή μουσική.

Μερικές φορές ο Χρυσάνθης, παραμένοντας πάντα μέσα στο χώρο, όπου πραγματοποιείται αυτή η εξισορροπητική διαλεκτική σχέση μουσικής και ποιητικής έκφρασης, αποφασίζει να γράψει κάποια ποιήματα, «επικών» θα έλεγα, «διαστάσεων», και

θέλει παράλληλα να τους δώσει ένα τίτλο παρμένο από τη μουσική ορολογία για να υποδηλώνεται αυτός ο ειδικός χαρακτήρας. Στην ενότητα «Αθησαύριστα Α'», του πρώτου τόμου του «Λυρικού Λόγου» υπάρχει ένα μεγάλο ποίημα για την 28η Οκτωβρίου, το οποίο επιγράφεται «Το ορατόριο της 28ης Οκτωβρίου 1940». Δεν είναι διόλου σαφές τι εννοεί ο ποιητής με τον όρο «ορατόριο». Εδώ δεν πρόκειται για τη συνηθισμένη μεταστοιχείωση μιας μουσικής αισθητικής συγκίνησης σε λόγο ούτε πάλι το ποίημα προσφέρεται για μελοποίηση και μάλιστα σε μια μουσική που θα έχει «μνημειακό» χαρακτήρα, όπως άλλωστε υποβάλλει ο ίδιος ο όρος ορατόριο. Ας θυμηθούμε ότι το «Άξιον Εστί» του Μ. Θεοδωράκη σε ποίηση Ο. Ελύτη είναι ένα ορατόριο.

Ο Χρυσάνθης είναι ο μόνος Έλληνας ποιητής, ο οποίος, μετά τον Ελύτη, πρόσεξε τις εκφραστικές δυνατότητες που προσφέρουν οι φόρμες της βυζαντινής υμνογραφίας. Έχει γράψει λοιπόν μεγάλες – ο όρος εδώ φανερώνει μόνο ποσοτική σχέση – ποιητικές συνθέσεις που τις επιγράφει «Ακολουθίες» και που συνήθως αναφέρονται σε Κύπριους αρχιερείς, οι οποίοι έχουν καταταγεί στη χορεία των αγίων για τους αγώνες τους υπέρ πατρίδος (πβλ. λ.χ. «Η ακολουθία του εθνομάρτυρα Κυπριανού» κτλ.) Όπως και μια οποιαδήποτε άλλη εκκλησιαστική ακολουθία, έτσι και οι ακολουθίες του Χρυσάνθη αποτελούνται από κανόνες, στιχηρά, καθίσματα, απολυτίκια κτλ. και συνοδεύονται και από το συναξάριο του νεομάρτυρα.

Οι διάφορες στιχουργικές φόρμες στις ακολουθίες του Χρυσάνθη, από μετρική τουλάχιστον άποψη, δεν έχουν καμία σχέση με τις αντίστοιχες φόρμες της βυζαντινής υμνογραφίας, αλλά στην έκφρασή τους, παρόλο που κινούνται μέσα στη σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα, διατηρούν κάποια στοιχεία από τα λειτουργικά πρότυπα που ακολουθούν:

Το γλυκασμό του ελέους σου, χρυσολαλούσα Παναγιά,
μη μας στερήσης.
Με μητρική γλυκολαλιά, κλάδον ελιάς, τον λόγον μας
να τον πλουτίσης...

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται κάποιος, έστω και σύντομος, σχολιασμός: Τα διάφορα υμνογραφικά κείμενα, βυζαντινά και νεοελληνικά, χωρίζονται σε ιδιόμελα και προσόμοια. Όλα τα νεώτερα υμνογραφικά κείμενα είναι προσόμοια, που θα πει ότι ακολουθούν κάποιο γνωστό μετρικό και μουσικό πρότυπο. Στις ακολουθίες του ο Χρυσάνθης – και η παράλειψη αυτή είναι τουλάχιστον περιέργη – παραλείπει να δηλώσει το εκάστοτε μετρικό και μουσικό πρότυπο των ύμνων του. Αυτό μας υποχρεώνει να δεχθούμε διαζευτικά δύο ενδεχόμενα: ή ότι οι ακολουθίες του Χρυσάνθη είναι στο σύνολό τους ιδιόμελες, εκδοχή που δεν αποδεικνύεται· ή ότι ο ποιητής ενδιαφέρεται να αναπλάσει στα νέα ελληνικά τις φόρμες της βυζαντινής υμνογραφίας με εντελώς ελεύθερο τρόπο, εκδοχή πολύ πιθανή.

Ο Χρυσάνθης στα υμνογραφικά του κείμενα χρησιμοποιεί την ομοιοκαταληξία (πβλ. πιο πάνω: στερήσης-πλουτίσης). Η ομοιοκαταληξία, που πέρασε στην ελληνική ποίηση τον ΙΕ' αιώνα από επίδραση δυτική, είναι άγνωστη στους Βυζαντινούς υμνογράφους. Αυτό που ηχεί ως ομοιοκαταληξία σε κάποια βυζαντινά υμνογραφικά κείμενα (πβλ. λ.χ. τον «Ακάθιστο Ύμνο») δεν είναι παρά μορφές του αρχαίου ελληνικού ρητορικού σχήματος «ομοιοτελεύτου».

Η «Ακολουθία του Εθνομάρτυρα Κυπριανού» χαρακτηρίζεται από τον ποιητή ως «καντάνα». Ο όρος «ακολουθία» παραπέμπει όμως σε άλλη πολιτιστική πραγματικότητα, στο Βυζάντιο. Και μια βυζαντινή ακολουθία από την ίδια της τη φύση απορρίπτει τη δυτική μουσική, που στην προκειμένη περίπτωση δηλώνεται από τον όρο «καντάνα». Συνεπώς η παραπάνω σύζευξη είναι αφύσικη.

Τα ίδια προβλήματα αντιμετωπίζει ο κριτικός και με τα ποιήματα εκείνα του Χρυσάνθη που αποτελούν απομίμηση ή καλύτερα ελεύθερη ανάπλαση της φόρμας του ασματικού κανόνα (πβλ. τα ποιήματα της συλλογής «Στέφανος Αρετής»: Ο «ημιτελής κανόνας των Κανταριωτών μοναχών», «Ο ημιτελής κανόνας του Διονυσίου Σολωμού» κτλ.). Αλλά τί θα πει κανόνας ημιτελής; Στη βυζαντινή υμνογραφία, κι αυτό πάλι στην περίοδο της παρακμής, όταν ένας ασματικός κανόνας έχει μικρότερη έκταση, αποτελείται δηλαδή από τρεις ή τέσσερις (αντί του κανονικού οχτώ) ωδές, τότε ονομάζεται τριώδιον, τετραώδιον κτλ. Να προσθέσω ακόμα ότι και ο όρος «ημιτελής» παραπέμπει πάλι στη δυτική μουσική παράδοση (πβλ. λ.χ. τη Συμφωνία αρ. 8 σε Β «έλασσον», τη λεγόμενη «ημιτελή» του Schumbert).

Ανέφερα πολλές φορές την προτίμηση που δείχνει ο Χρυσάνθης σε τεχνικούς όρους και ποιητικές φόρμες από την παλαιότερη ελληνική λογοτεχνική παράδοση. Σε όλα αυτά πρέπει τώρα να προσθέσω και το «χορικό» (πβλ. τα ποιήματα της συλλογής «Αποθεώσεις και Χορικά»: «Το χορικό της πλάσης την άνοιξη», «Το χορικό του γυμνωμένου δάσους», «Το χορικό του ετοιμοθάνατου ρόδου», «Χορικό στον κρίνο του αρχάγγελου», «Το χορικό της ιερής κίνησης», «Το χορικό του πεθαμένου πατέρα» κτλ.), ένα είδος που το καλλιέργησε με ιδιαίτερη αγάπη και επιτυχία στα νεοελληνικά γράμματα ο Γιάννης Ρίτσος. Το χορικό του Ρίτσου ωστόσο αποτελεί μια παραλλαγή του θεατρόμορφου μονολόγου του. Και είναι γνωστό ότι στο θεατρόμορφο μονόλογο ή persona (λ.χ. η «Ελένη») απαγγέλλει ένα μεγάλο δραματικό μονόλογο, αποδέκτης του οποίου είναι κάποιο βουβό πρόσωπο που βρίσκεται μαζί της επάνω στη σκηνή. στο χορικό ο ίδιος ο τεχνικός όρος μας υποχρεώνει να υποθέσουμε ότι εδώ έχουμε ομαδική απαγγελία. Κι όμως κι εδώ κυριαρχεί ο μονόλογος, εφόσον τα διάφορα πρόσωπα του χορού μόνο εξωτερικά δίνουν την εντύπωση ότι διαλέγονται, γιατί στην πραγματικότητα απαγγέλλουν τμηματικά ένα ποιητικό κείμενο, απλώς από το σημείο στο οποίο τερματίζεται η απαγγελία του α' προσώπου, συνεχίζεται η απαγγελία του β' προσώπου (πβλ. λ.χ. «Οι γερόντισσες και η θάλασσα» κτλ.). Στην περίπτωση του Χρυσάνθη και μόνο από τους τίτλους των ποιημάτων του γίνεται φανερό ότι το χορικό δεν είναι παρά ένα μεγάλο λυρικό ποίημα χωρίς κανένα στοιχείο θεατρικότητας.

Πάντως το χορικό μας διευκολύνει τώρα να περάσουμε και σε μια άλλη λογοτεχνική δραστηριότητα του Χρυσάνθη, το θέατρο· δε θα επιχειρήσω όμως έναν αναλυτικότερο σχολιασμό του, αλλά θα δώσω μόνο κάποιες βασικές του συντεταγμένες.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης έχει γράψει πολλά μονόπρακτα και πολλά επίσης τρίπρακτα έργα, τα οποία έχουν κατά καιρούς παρασταθεί στην Κύπρο ή έχουν μεταδοθεί από το τοπικό ραδιόφωνο (PIK). Κάποια από τα θεατρικά έργα του Χρυσάνθη αναφέρονται στα σύγχρονα ιστορικά γεγονότα της Μεγαλονήσου. Τα περισσότερα όμως δεν είναι καθαυτό θέατρο, αλλά θεατρόμορφη ποίηση. Ο Χρυσάνθης χρησιμοποιεί και το θέατρο, όπως και όλες τις άλλες λογοτεχνικές φόρμες (πβλ. λ.χ. όσα σημείωσα λίγο πιο πάνω για τις «ακολουθίες» και τους «κανόνες» του Χρυσάνθη), χωρίς ποτέ να απομακρύνεται από την αρχική του πρόθεση, που δεν είναι άλλη από το να γράψει ποίηση.

Στην αρχή της μελέτης αυτής, όταν έκανα λόγο για τα σονέτα του ποιητή, ξεχώρισα ανάμεσά τους τον «Κανάκη». Αυτός όμως ο παράφορος πατριώτης κι επαναστάτης με τα παράτολμα κατορθώματα έδωσε αφορμή στο Χρυσάνθη να γράψει ένα μεγάλο ιστορικό αφηγηματικό πεζογράφημα, που είναι από τα πιο ώριμα κείμενά του. Από την άποψη της τεχνικής η πεζογραφία του Χρυσάνθη κινείται μέσα στα παραδοσιακά όρια, στα οποία άλλωστε κινήθηκε και το έργο των περισσότερων ομοτέχνων του της γενιάς του 1930. Η διαφοροποίηση της πεζογραφίας του Χρυσάνθη συντελείται στο χώρο της θεματογραφίας του, που είτε συνδέεται με το ιστορικό παρελθόν, είτε με τα πιο σύγχρονα δραματικά γεγονότα της Κύπρου. Έτσι δίπλα στον «Κανάκη» (1959), υπάρχει «Το Φυλάκιο Χ. Γραμμή Θανάτου» (1979), και ακόμη το πεζογράφημα «Από τις αφηγήσεις ενός Κυπρίου αιχμαλώτου» (1981). Αυτό το τελευταίο μάλιστα ανακαλεί στη μνήμη αντίστοιχα κείμενα της γενιάς του 1930 που αναφέρονται στη μικρασιατική καταστροφή. Αυτή φαίνεται ότι υπήρξε η πικρή μοίρα μιας ολόκληρης γενιάς Ελλήνων συγγραφέων.

Εκτός όμως από τα ιστορικά θέματα και από τα θέματα-μαρτυρία, αυτά δηλαδή που επιβάλλουν τα σύγχρονα γεγονότα και η προσωπική του συγγραφέα εμπλοκή σ' αυτά, υπάρχουν και κάποια άλλα πεζά κείμενα του Χρυσάνθη, τα οποία δείχνουν με πόση τρυφερότητα κι ευαισθησία ο πεζογράφος προσεγγίζει κάποια φαινομενικά «ασήμαντα» περιστατικά, που όμως μέσα του αποκτούν ένα ειδικό δραματικό ανθρώπινο βάρος. Μέσα στη συλλογή «Ιστορίες από την Κύπρο την Αγέρινη» (1973) ξεχωρίζω ένα πεζογράφημα για τον καημό ενός μικρού ανθρώπου, που λαχταρούσε για λίγη δημοσιότητα, για λίγη εφήμερη δόξα. Και η μόνη δημοσιότητα που «γνώρισε» ήταν η είδηση του θανάτου του, που κι αυτή πέρασε στα «φιλά» των εφημερίδων, όταν εκείνος ήταν πια νεκρός, θύμα ενός αυτοκινητικού δυστυχήματος. Μέσα στο πολύ σύντομο πεζογράφημα υπάρχει ένας κρυφός σπαραγμός και μια θλίψη που την προκαλεί η τραγική ειρωνία των γεγονότων. Ο αναγνώστης γνωρίζει το πάθος αυτού του μικρού ανθρώπου να γνωρίσουν κάποιοι άλλοι την «ασήμαντη» ύπαρξή του και τελικά, όταν την πληροφορούνται, εκείνος έχει πάψει να υπάρχει ως «ιστορικό» πρόσωπο. Πρόκειται τελικά για ένα διήγημα που φανερώνει γόνιμη θητεία του Κύπριου συγγραφέα στον Τσέχωφ.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης έχει ακόμη ασχοληθεί και με την κριτική. Έχει δημοσιεύσει ορισμένες μελέτες για σημαντικούς Κύπριους λογοτέχνες: τους ποιητές Δημήτρη Λιπέρη και Γλαύκο Αλιθέρη, τον πεζογράφο Μελή Νικολαΐδη κ.ά. Πρέπει όμως να προσθέσω, για να κυριολεκτήσω, ότι οι μελέτες του Χρυσάνθη δεν έχουν καθαρά κριτικό χαρακτήρα: περισσότερο αποτελούν μια χρήσιμη συγκομιδή μαρτυριών, οι οποίες αναμφίβολα θα βοηθήσουν πολύ τον ιστορικό της ιστορίας των νεοελληνικών γραμμάτων στην Κύπρο.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης έχει γράψει επίσης λογοτεχνία για παιδιά. Όλη αυτή η προσφορά ασφαλώς εκπλήσσει και κάποια στιγμή θα αποτιμηθεί στο μέτρο που της αξίζει. Εκείνο που θέλω να τονίσω στο σημείο αυτό είναι ότι ο Χρυσάνθης υπήρξε μια άγρυπνη συνείδηση της Κύπρου, ο οποίος, έχοντας επίγνωση των πολιτιστικών αναγκών της μεγαλονήσου, προσπαθεί με το δικό του τρόπο να ανταποκριθεί σ' αυτές. Εδώ εννοώ τον «παιδαγωγό» Κύπρο Χρυσάνθη.

Ο Χρυσάνθης όμως δεν ξέχασε ποτέ και την επιστημονική του ιδιότητα. Έγραψε λοιπόν ενδιαφέροντα πράγματα γενικά για την ιατρική, αλλά κυρίως για τη «Δημόδη ιατρική της Κύπρου» (1988). Μόνο όταν γραφτούν πολλές επί μέρους τέτοιες μονογραφίες θα είναι δυνατό κάποτε να επιχειρηθεί και το πιο σύνθετο έργο που λείπει σήμερα από την ελληνική βιβλιογραφία, η ιστορία της ελληνικής λαϊκής ιατρικής.

Δεν μπορώ τέλος να παραβλέψω τη μεταφραστική δραστηριότητα του Χρυσάνθη. Η δραστηριότητα αυτή περιλαμβάνει κείμενα της παλαιότερης ελληνικής παράδοσης, όπως είναι η μετάφρασή του από το «Άσμα Ασμάτων» (από το κείμενο των Ο'), αλλά και κείμενα της ξένης λογοτεχνικής παραγωγής. Ξεχωρίζω τις μεταφράσεις του έργων σύγχρονων Ισπανών ποιητών, όπως του F.G. Lorca και του J. Jimenez.

Για τον Χρυσάνθη θα μπορούσε κανείς να επαναλάβει αυτό που εκείνος έγραψε για τον συμπατριώτη του ποιητή, τον Γλαύκο Αλιθέρη.

Χαίρου τη μνήμη σου, Ποιητή, με το δικό σου βάθος
στον στίχου σου το πάθος...

Κ. ΜΗΤΣΑΚΗΣ

EL POETA KYPROS JRISANTHIS

Kypros Jrisanthis es, sin duda, una muy interesante personalidad de las letras chipriotas. Desde hace medio siglo, desarrolla una actividad literaria multifacética, en muchas formas del arte literario: poesía, prosa (cuento, novela corta, novela), teatro, crítica, estudio, etc.

Si siguiendo las esquematizaciones convencionales, quisiera uno ubicar a Jrisanthis en alguna generación literaria, tendría entonces que considerarlo como representante de la Generación de 1930 en la periferia del helenismo, en Chipre. Su primera aparición en las letras chipriotas, 1932, coincide con la época en que los entonces jóvenes escritores habían comenzado a tomar conciencia de que constituían algo separado en el ámbito de la literatura griega.

Partiendo ahora de la base de que Kypros Jrisanthis es un poeta de aquella gran generación de 1930, se puede avanzar en la exploración de su propio espacio poético. Su aparición primera en las letras la hizo, pues, en 1932, y desde entonces continuó dando forma a su rostro poético, con escrúpulo y consecuencia. Pero su primer libro lo publicó en 1942, es decir, diez años más tarde, y fue una colección de sonetos. Hay que observar que el poeta Jrisanthis desde entonces hasta hoy ha mostrado una firme preferencia hacia las formas literarias tradicionales "cerradas". Esto se ve en las diferentes clases de poemas que ha cultivado a través de todo su largo servicio al arte literario: ditirambo, balada, soneto, oda, coral, etc. La primera impresión es, entonces, que Jrisanthis o siente una fuerte atracción por esas formas o se siente más seguro en el terreno de la forma literaria determinada. En consecuencia, no es en absoluto casual que su primer libro haya sido una serie de sonetos petrarquianos, con lo cual el poeta aparecía como continuador de una tradición de petrarquismo que existe en Chipre desde aquellos irrepetibles "carmina amatoria" del siglo XVI.

El soneto, en la época en que comenzó a cultivarlo Jrisanthis no había llegado a ser todavía una forma literaria muerta y el poeta chipriota lo trabajó con mucha sensibilidad y sabiduría. Por otra parte, mientras que el soneto aparece exteriormente como un esquema métrico muy simple, su composición es extraordinariamente difícil y exige de parte del poeta una particular habilidad lingüística y versificatoria.

Algunos de los sonetos de Jrisanthis honrarían a cualquier literatura, precisamente por sus formas delicadamente trabajadas, el bello manejo de sus temas y su discreto lirismo. Como ejemplos característicos de escritura menciono los sonetos "Nicosia" y "Kanakis". En especial Kanakis, el corsario chipriota, que combatía y humillaba a los conquistadores occidentales de su patria, ha excitado de diversas maneras la fantasía creadora del escritor, ya que también ha escrito una novela histórica corta en torno a la actuación de aquel valiente, 1959. Aquí debo agregar que era natural que Chipre, con su larga historia, con sus muchas vicisitudes y los martirios de su pueblo, se encontrara en el epicentro de la obra literaria de Jrisanthis; y muy especialmente, su reciente tragedia. Hay una serie completa de poemas que se refieren al martirologio contemporáneo de Chipre. Pero los temas extraídos de acontecimientos cercanos exigen un manejo diferente. La vivencia personal, inmediata y quemante es una trampa para el poeta. Por eso, Jrisanthis trata también de distanciarse de

los personajes y acontecimientos históricos de su época, como si los contemplara desde el fondo del tiempo.

Sin embargo, no debe crearse la impresión de que Jrisanthis escribe sólo poemas "de ocasión", pues existen asimismo muchos otros poemas suyos en los cuales el creador habla en tonos muy delicados y tiernos. Se trata de poemas puramente líricos, que muestran la sensibilidad del poeta y que tocan al lector no sólo sentimentalmente, cuando por cierto dicho lector puede moverse en los distintos niveles de lectura del poema. Composición de esta clase es, por ejemplo, la "Oda al ala caída", del volumen *Las odas de las cosas humildes*, 1951. Se trata, indudablemente, de un poema muy perfecto sobre un ala quebrada de pájaro, la cual, enganchada en un seto, se mece al soplo del viento y se transustancia poéticamente en símbolo del acabarse de todo y de la existencia perdida.

Más arriba insistí especialmente en un rasgo básico de la poesía de Jrisanthis ya desde sus comienzos, su preferencia por las formas poéticas estables y por el verso tradicional. Recordemos ahora que tal preferencia la notamos también en los grandes poetas de la Generación de 1930; en el temprano Ritsos, por ejemplo, y en el temprano Seferis. Pero Jrisanthis comienza poco a poco a adoptar el verso libre, dentro del cual logró formar con el tiempo un medio expresivo más personal.

Lo que también provoca el interés del lector es que Jrisanthis, a la par que por el soneto, ha mostrado igualmente preferencia por la balada, una balada que, sin embargo, no se distingue por su articulación métrica. La balada de Jrisanthis es a menudo un poema largo, que se extiende por muchas estrofas, y si conserva ciertos elementos de la técnica tradicional de la balada, éstos se limitan al tejido de la rima. Un aspecto, juzgadas desde el cual las diferentes baladas de Jrisanthis presentan su propia originalidad, es su temática. Ver, por ejemplo, los poemas de la colección *Las baladas de una época heroica*: "La balada del barco que se llamaba San Jorge", "La balada de las cárceles de Nicosia", "La balada de Gregorio Afxendú", "La balada de Ciriaco Matsis", etc. Ver asimismo el volumen *Baladas con colores sobre cuadros de A. Diamandís*, etc.

En 1942, es decir en los años de la gran guerra, cuando muchos griegos huían de la Grecia ocupada y, a través de Chipre, pasaban al Medio Oriente, Jrisanthis escribió una hermosa balada sobre esos patriotas autoexiliados que proseguían la resistencia contra los alemanes también fuera de la Hélade. Ver, por ejemplo, "La balada de los refugiados griegos de 1942", en el volumen *Pantallas de lámparas*.

El poeta ha utilizado también la forma de la balada para expresar algunas emociones puramente estéticas que ha experimentado por épocas en su contacto con las artes figurativas. Hay una unidad completa de poemas del volumen *Prismático octubre* que tiene por título *Balada con colores chipriotas* y una unidad de poemas de la colección *Doce momentos* que se titula "Balada con colores sobre cuadros de A. Diamandís". Se sorprende uno al comienzo por la concepción enteramente no ortodoxa que predomina aquí en el uso del término "balada". La balada no es ya aquí un poema unitario como concepción, con unidad interior, sino que se divide en poemas más breves, los cuales, empero, articulan un conjunto orgánico, ya que el poeta juega sustancialmente con variaciones sobre el mismo tema. Verbi gratia, punto de partida para la primera balada fue la emoción estética que experimentó el poeta con la contemplación de una serie de obras de pintores hipriotas (K.

Averkíos, A. Asproftas, A. Diamandís, T. Kanthos, Jr. Savas, T. Stefanidis, T. Frangudis, F. Jatzisotiríu) y extranjeros (Gauguin, Picasso, Renoir, Velásquez). Punto de partida para la segunda balada es, a su turno, una serie de cuadros de A. Diamandís. Diamandís es muy conocido en Grecia por la exposición de sus obras realizada en la "Casa de Chipre", en Atenas, en 1989, sobre todo por su cuadro de dimensiones monumentales "El mundo de Chipre", que pertenece a la Universidad de Tesalónica, pero, además y principalmente, por su correspondencia con el poeta de Jonia: A. Diamandís y Y. Seferis: *Correspondencia 1953-1971*, Atenas, 1985. Considera uno que para que lo honrara con su amistad Seferis, un hombre tan severo y difícil en sus relaciones, Diamandís debe haber valido mucho en la conciencia del poeta. Por otra parte, también el comentario de Diamandís sobre el poema de Seferis "Detalles en Chipre", *Fuentes y elementos relativos al poema de Yorgos Seferis*, Atenas, 1978, muestra al pintor como un hombre de sensibilidad y sabiduría, capaz de ver y ofrecer más cosas de las que se hallan en su campo óptico inmediato.

Kypros Jrisanthis por su parte trató de entablar un diálogo con distintas obras pictóricas y dar, después, a través de su poesía, permanencia temporal al hecho estético momentáneo. La impresión del lector será siempre en cierto grado incompleta, ya que tampoco puede tener un control paralelo sobre el correspondiente material pictórico que constituyó para el poeta la secreta excitación para la creación. Lo que quiero decir es que el lector no puede comprobar la correspondencia de las emociones estéticas entre los actos pictórico y poético y evitar el acechante peligro de una mala interpretación. Con todo, debe destacarse especialmente el modo con que Jrisanthis logra transformar en verbal una emoción estética cromática.

Con estas baladas es como si Kypros Jrisanthis tratara de ampliar las ocultas correspondencias entre los colores de las obras pictóricas y los sonidos de las verbales, es decir de los poemas, a través de la identidad del "tema". Por otra parte, la relación entre poesía y artes plásticas es muy antigua, primitiva se podría decir. Basta con recordar al lector aquellos poemas de la *Antología Palatina* que se refieren a distintas obras de arte y a las numerosas "ediciones" bizantinas. Las cualidades cromáticas de las vocales permiten la comunicación de la emoción estética pictórica y de este modo comprendemos que una pintura puede, en un momento dado, pasar al código genético de un poema; y, naturalmente, esta función estética puede seguir también el camino opuesto. Ver, por ejemplo, K.P. Kavafis: *Poemas (1896-1933)*. *Dibujos de N. Jatsikiakos-Guikas*, Atenas, 1966.

De nuevo recurriré a los poetas griegos de la Generación de 1930. El caso de ellos es muy iluminador. Seferis dibujaba con plumilla y alguna vez ilustró sus propios poemas. Ver Y. Seferis: *Poemas con dibujos para niños pequeños*, Atenas, 1975. Elytis presenta serios progresos en su técnica del collage y decora sus distintos volúmenes poéticos con obras propias. Ver de este poeta *La ro del amor*, Atenas, 1986, y *La casa con imágenes*, Atenas, 1986. Y muchas veces, Elytis se expresa con términos puramente pictóricos. Ver el volumen *Tres poemas con bandera de ocasión*, Atenas, 1982, p.p. 11, 15, 21 y otros. Ritsos pinta con colores sobre papel y con plumilla sobre piedra. Y sus obras de ningún modo pueden considerarse como de aficionado. Muy a menudo proyecta las tapas de sus libros y las decora con acuarelas. Ver su novela *Iconostasio de santos anónimos*, Atenas, 1982-86. Y finalmente, una función semejante a la de Jrisanthis comprobamos en la poesía de

Embirikos, pues también él se había inspirado para algunos poemas suyos en diferentes cuadros de Teófilo, Picasso y De Chirico.

La poesía de Jrisanthis también presenta paralelamente una estrecha relación con la música. No entraré en la discusión sobre las opiniones teóricas acerca del problema de las relaciones entre música y poesía, porque considero de que se trata de un tema más a menos conocido y agotado. Pero aquello que deseo hacer notar es que la relación especial de música y poesía en el marco de la Generación de 1930 no ha sido investigado hasta ahora por nadie. Con todo, ninguno de los grandes de esta generación repitió en su propia realidad lingüística el experimento de A. Huxley con su novela *Point and Counterpoint*, o el de T.S. Eliot con su poema *Los cuatro cuartetos*. Existen, sin embargo, ciertos elementos que hacen indudable esta relación también en el ámbito de la literatura griega. Sabemos, por ejemplo, que a Seferis le gustaba particularmente la música y escuchaba mucha música. Asimismo, debe agregarse aquí que la sexta "rapsodia" de *Mithistórima* está dedicada a Maurice Ravel. Y en algunos de sus poemas, que destinaba a ser musicalizados, acentuó en forma especial los elementos musicales endógenos. Ver, por ejemplo, el poema del volumen *Diario de bordo III* que tiene por título "Ayánapa II" y por subtítulo "Versos para música". Por otra parte, un estudio sistemático de los elementos musicales en la poesía de Elytis nos permitiría examinar su sustancia más honda desde un ángulo óptico particularmente revelador. Aquí me limito a mencionar como muestra sólo los títulos de algunos de sus poemas: "Adagio", "Mozart: Romanza. Del concierto para piano N° 20 KV 466". Véanse también los versos del poema "El jardín mira":

en algún lugar
yace la consumada Perfección
y deja fluir hasta aquí dos arroyos Vivaldi Mozart
aretes centelleantes...

Ritsos, quien sin duda tiene asimismo una estrecha relación personal con la música, ha entregado entregado en muchos de sus volúmenes poéticos títulos claramente musicales, como "Mazurca en ritmo de lluvia", "Sonata Claro de Luna" y otros. En este último poema, se dice expresamente que durante el extraviado monólogo de la vieja señora de negro se escucha en forma concreta, como fondo musical, esa obra de Beethoven. Finalmente recordaré que el piano cerrado y lleno de polvo es una de las más frecuentes y fuertes imágenes en la poesía de Ritsos. Con ellas se alude a la memoria y a la funcionalidad de los recuerdos en un mundo de inclemente deshacerse de todas las cosas.

Igualmente estrecha y original es también la relación de Kypros Jrisanthis con la música, como se revela ésta en su obra. En su colección "*Apoteosis y corales*", 1953, hay, por ejemplo, una unidad titulada "Estudios musicales", es decir, estudios en los cuales se emprende el examen de las posibilidades musicales y de los límites musicales de la palabra o la transformación de la emoción estética derivada de la audición de una obra musical. Ver "Jardines bajo la lluvia" de Debussy, "Mazurca" Op. 68 N° 2 de Chopin, "La danza del fuego" de De Falla, "La marcha fúnebre de una muñeca" de Gounod, etc.

El tema de las relaciones entre música y poesía es muy antiguo, como anoté anteriormente, y susceptible de diferentes interpretaciones según las épocas. De una manera, por ejemplo, lo vieron a fines del siglo XIX los simbolistas franceses y después

quienes los siguieron, los cuales trataron de extraer de las palabras su música escondida y aun apoyarla con elementos técnicos exteriores. Naturalmente, no se puede negar que el resultado fue muy impresionante en poemas de rara musicalidad. De distinta manera enfrentaron el tema los poetas y prosistas ingleses del siglo XX, los cuales trataron de renovar la estructura y la función del logos poético con la adopción de elementos que caracterizan la estructura y la función de la música.

Existe también una tercera interpretación de la relación entre música y poesía, la que se basa en la emoción estética que provoca la audición de una obra musical y su sucesiva transformación en poesía, y viceversa. Ver el poema de Elytis "Mozart: Romanza" y la obra de Debussy "Preludio a la tarde de un fauno", que constituye una elaboración musical del poema homónimo de Stephane Mallarmé.

La relación de Kypros Jrisanthis con la música pertenece a esta última categoría. El punto de partida es siempre una obra musical concreta, que provoca en el poeta una disposición determinada y funciona como detonador interno de la creación poética, cuando el sonido musical poco a poco se "transustancia" en palabra, es decir, en un poema, el cual no intenta trasladar al ámbito de la poesía algunas formas musicales. Kypros Jrisanthis en estos poemas "musicales" expresa simplemente la emoción estética que experimentó al escuchar música. Y parece que el poeta oye mucha música.

Algunas veces, Jrisanthis, permaneciendo siempre en el ámbito en que se realiza esta equilibrada relación dialéctica entre música y expresión poética, decide escribir poemas, diría yo, de "dimensiones épicas", y paralelamente quiere darles un título tomado de la terminología musical, para que se sugiera este carácter especial. En la unidad "No recopilados I" del primer tomo de *Verbo lírico*, hay un gran poema sobre el 28 de octubre, que se titula "El oratorio del 28 de octubre de 1940". No está claro qué entiende el poeta con el término "oratorio". Aquí no se trata de la acostumbrada transustanciación de una emoción estética musical en palabra, ni tampoco el poema se presta para musicalización ni para una música que tendrá carácter "monumental", como por otra parte lo sugiere el mismo término "oratorio". Recordemos que el "Axion Estí" de Teodorakis sobre el poema de Elytis es un oratorio.

Jrisanthis es el único poeta griego que, después de Elytis, observó las posibilidades expresivas que ofrecen las formas de la himnografía bizantina. Ha escrito extensas composiciones poéticas que titula "Secuencias" y que por lo general se refieren a arzobispos chipriotas, que han sido colocados en el coro de los santos por sus combates por la patria. Por ejemplo: "La secuencia del mártir nacional Kiprianós". Como cualquier secuencia eclesiástica, también las de Jrisanthis están constituidas por cánones, himnos, kathísmata, introitos, etc., que son acompañados además por las letanías del santo.

Las distintas formas versificatorias en las secuencias de Jrisanthis no poseen, desde un punto de vista métrico la menor relación con las correspondientes formas de la himnografía bizantina; pero en su expresión, a pesar de que se mueven en la realidad lingüística contemporánea, conservan ciertos elementos de los modelos litúrgicos que siguen:

De la dulzura de tu misericordia, Virgen de-áureo-hablar,
no nos prives.

Con dulce maternal, ramo de olivo, nuestra palabra
enriquecénosla.

En este punto se impone algún comentario, aunque sea breve. Los distintos textos himnográficos, bizantinos y neogriegos, se dividen en "idiómelos" (de melodía propia) y "prosomios" (de melodía imitada). Todos los textos himnográficos modernos son "prosomios", es decir, siguen determinado modelo métrico y musical conocido. En las secuencias de Jrisanthis – y esta omisión es al menos curiosa –, se omite declarar el detalle del modelo métrico y musical de sus himnos. Esto nos obliga a aceptar una de dos posibilidades: o que las secuencias de Jrisanthis son "idiómelas" en su conjunto, lo que no está demostrado; o que el poeta se interesa por recrear en el griego moderno las formas de la himnografía bizantina de un modo totalmente libre, lo cual es lo más probable.

En sus textos himnográficos, Jrisanthis utiliza la rima. La rima, que pasó a la poesía griega por influencia occidental en el siglo XV, es desconocida por los himnógrafos bizantinos. Lo que suena como rima en algunos textos himnográficos bizantinos, por ejemplo en el "Akáthistos", no son sino formas de la antigua figura retórica griega del "homotéleuton".

La "Secuencia del mártir nacional Kiprianós" es caracterizada por el poeta como "cantata". Pero el término "secuencia" remite a otra realidad cultural, a Bizancio. Y una secuencia bizantina por su propia naturaleza es incompatible con la música occidental, que en el presente caso se manifiesta con la palabra "cantata". No es natural, en consecuencia, la conjunción de ambos términos.

Los mismos problemas enfrenta el crítico con aquellos poemas de Jrisanthis que constituyen una imitación o mejor una recreación libre de la forma del canon cantado. Ver los poemas del volumen *Corona de virtud*: "El canon inconcluso de los monjes kantariotes", "El canon inconcluso de Dionisio Solomós", etc. Pero ¿qué quiere decir canon inconcluso? En la himnografía bizantina, y también en el período de la decadencia, cuando un canon cantado posee una extensión más breve, es decir cuando está constituido por tres o cuatro (en vez de lo regular, ocho) odas, se llama entonces triodio, tetraodio, etc.

He mencionado muchas veces la preferencia que muestra Jrisanthis por términos técnicos y formas poéticas de la tradición literaria griega. A todo lo anterior, debo agregar ahora el "coral". Ver los poemas del volumen *Apoteosis y corales*: "El coral de la creación en la primavera", "El coral del bosque desnudado", "El coral de la rosa moribunda", "El coral al lirio del arcángel", "El coral de la rosa moribunda", "El coral del sagrafo movimiento", etc. Es una forma que Yanis Ritsos cultivó con especial amor y éxito en las letras neohelénicas. El coral de Ritsos, sin embargo, constituye una variante de su monólogo dramático. Y es sabido que en el monólogo dramático, el *personaje*, por ejemplo Helena, recita un largo monólogo dramático, receptor del cual es un personaje mudo que se encuentra junto a aquél sobre la escena. En el coral, el mismo término técnico nos obliga a suponer que aquí tenemos una recitación colectiva. Y sin embargo, también aquí domina el monólogo, puesto que los distintos personajes del coro sólo exteriormente dan la impresión que dialogan, porque en realidad recitan por partes un texto poético simplemente desde el punto en el cual termina la recitación del personaje I y comienza la recitación del personaje II. Ver por ejemplo *Las ancianas y el mar* de Ritsos. En el caso de Jrisanthis, ya sólo por los títulos de los poemas se pone de manifiesto que el coral no es sino un extenso poema lírico, sin ningún elemento teatral.

Con todo, el coral nos facilita ahora el paso a otra actividad literaria de Jrisanthis: el teatro. Sin embargo, no intentaré un comentario más analítico de él, sino que daré sólo ciertas coordenadas básicas.

Kypros Jrisanthis ha escrito muchas obras de un acto y también muchas de tres actos, que por épocas han sido representadas o se han transmitido por la radio local. Algunas de las obras dramáticas de Jrisanthis se refieren a acontecimientos históricos contemporáneos de la Gran Isla. La mayoría de tales obras no son propiamente teatro, sino poesía con forma dramática. Jrisanthis utiliza asimismo el teatro, como todas las otras formas literarias (véase lo que anoté más anteriormente sobre las "secuencias" y los "cánones"), sin alejarse nunca de su disposición inicial, que no es otra que escribir poesía.

Al comienzo de este estudio, cuando me referí a los sonetos del poeta, destacué entre ellos a "Kanakis". Pero este audaz patriota y revolucionario con sus temerarias hazañas dio tema a Jrisanthis para escribir una vasta obra narrativa, en prosa, que es uno de sus textos más maduros. Desde el punto de vista de su técnica, la prosa de Jrisanthis se mueve en los límites tradicionales, dentro de los cuales, por otra parte, se dio también la obra de la mayoría de los escritores de la Generación de 1930. La particularidad de la prosa de Jrisanthis está en su temática, que o se relaciona con el pasado histórico o con los dramáticos acontecimientos más contemporáneos de Chipre. Así, junto a *Kanakis*, 1959, tenemos *El puesto X Línea de muerte*, 1979, *De los relatos de un prisionero chipriota*, 1981. Este último trae a la memoria textos correspondientes de la Generación de 1930 que se refieren a la Catástrofe del Asia Menor. Parece que éste fue el amargo destino de toda una generación de escritores griegos.

Sin embargo, aparte de los temas históricos y de los temas-testimonios, de los que imponen los acontecimientos contemporáneos y la personal involucración en ellos del escritor, hay también otros textos en prosa de Jrisanthis que muestran con cuánta ternura y sensibilidad toca el prosista ciertos episodios aparentemente "insignificantes", pero que en su interior adquieren un especial y dramático peso humano. En el volumen *Historias del Chipre de la buena brisa*, 1973, destaco una obra en prosa sobre el dolor de un hombrecillo que anhelaba un poquito de publicidad, una gloria efímera. Y la única publicidad que "conoció" fue la noticia de su muerte, la que también apareció en la sección de noticias insignificantes de los diarios, cuando aquél ya estaba muerto, víctima de un accidente automovilístico. En este muy breve relato hay un desgarramiento oculto y una tristeza que es provocada por la trágica ironía de los acontecimientos. El lector conoce la pasión de ese pobre hombre por que algunas otras personas supieran de su "insignificante" existencia, y, finalmente, cuando esos otros hombres son informados acerca de tal vida, aquél ha dejado de existir como personaje "histórico". Se trata finalmente de un cuento que muestra una fecunda devoción por Chejov en el escritor chipriota.

Kypros Jrisanthis se ha ocupado también de crítica literaria. Ha publicado determinados estudios sobre importantes escritores chipriotas: los poetas Dimitris Lipertis y Glauco Alithersis, el prosista Melís Nikolaidis y otros. Sin embargo, debo agregar, para ser exacto, que los estudios de Jrisanthis no poseen carácter puramente crítico. Constituyen más bien una útil recopilación de testimonios, los cuales, indudablemente, ayudarán mucho al historiador de las letras neogriegas en Chipre.

Kypros Jrisanthis ha escrito también literatura para niños. Todo este aporte sorprende y en algún momento será valorizado en la medida que merece. Lo que quiero destacar en este punto es que Jrisanthis ha sido una vigilante conciencia de Chipre. Teniendo pleno conocimiento de las necesidades culturales de la Gran Isla, se esfuerza a su manera por responder a ellas. Aquí pienso en el "pedagogo" Kypros Jrisanthis.

Pero Jrisanthis no ha olvidado nunca su especialidad científica. Ha escrito cosas interesantes sobre medicina y especialmente sobre *Medicina popular de Chipre*, 1988. Sólo cuando se escriban muchas de tales monografías detalladas, será posible que se emprenda la obra más completa que falta ahora en la bibliografía helénica: la historia de la medicina popular griega.

No puedo, por último, omitir la actividad de traducción de Jrisanthis. Ella comprende textos provenientes de la más antigua tradición griega, como su versión del *Cantar de los Cantares* (del texto de los Setenta), pero también obras de la producción literaria extranjera. Destaco sus versiones de poetas españoles contemporáneos, como Federico García Lorca y Juan Ramón Jiménez.

Sobre Jrisanthis podría repetir uno lo que él mismo escribió acerca de su compatriota el poeta Glauco Alithersis:

Goza tu memoria, Poeta, con tu propia profundidad
en la pasión de tu verso...

K. MITSAKIS
Trad. M. Castillo Didier

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ ΤΟΥ ΝΤΕ ΦΑΛΛΙΑ

(Παράλλαγές)

I

Τρίβουν τα ξύλα, αγκομαχούν, κι ιδρωκοπούνε.
Κατέβα, ω Πνεύμα της Φωτιάς, να ξεμυτίσουν
λάμπες ζεστές απ' το δαδί και να χυθούνε,
το φως και το πηχτό σκοτάδι να ποτίσουν.

Τρίβουν! κι οι κόμποι του ιδρώτα παντού χοχλάζουν.
Πήραν φωτιά τα δέρματα, οι μαστοί, οι μασχάλες.
Και να! τα ξύλα μες στις φλόγες αλαλάζουν
και μια και δυο και φλόγες χίλιες, χίλιες άλλες.

Το τύμπανο χτυπά κι οι φλόγες αγριεύουν.
Μάτια τρελλών, κεφάλια σκοτωμένων κι αίμα
από γδαρμένα στήθη στη φωτιά χορεύουν.
Στις μύτες της φωτιάς σκλαβώνεται το βλέμμα.

Βοή χτυπά στον βράχο κι η βοή πληθαίνει.
Τρίζουν τα ξύλα κι είναι οστά των πεθαμένων.
Η νύχτα γύρα αγκομαχά σάμπως πνιγμένη.
Φτεροπατούν τα πόδια των ξετρελλαμένων.

Φτεροπατούν και σπάζουν γύρω τον αγέρα,
μπερδεύουνε τους ίσκιους, ξένουνε το χώμα,
σκίζουν τα τύμπανα, κατακυλούνε πέρα
και πέφτουν καταγής μ' αίμα πηχτό στο στόμα.

II

Γέμισαν γύρα οι τοίχοι βύσινες οπώρες
και κόκκινα φτερά και καταχνιά από αίμα.
Ίσκιιοι της σπίθας, ξένες δαντελένιες χώρες,
χορεύουν στον αγέρα γύρα σαν το βλέμμα.

Τρίζουν οι καρδιές και τρίζουν τα βελούδα,
φτερούγισμα αύρας κάπου ακούγεται τ' ατλάζι
και τα μετάξια σα φτερά από πεταλούδα
σφυρίζουνε μες στης φωτιάς τ' ωραίο χαλάζι.

Πήρε φωτιά το κόκκινο γαμήλιο στρώμα
όπως ανέμισαν αδέξια τα σεντόνια:
Σφεντόνα η γάμπα βγήκε, χόχλασε το στόμα,
ξεμύτισαν τα χέρια πάνω σαν τα κλώνια.

Και μι' άκρη φίλησε τη σπίθα απ' το λυχνάρι,
που μαρτυρούσε των ερώτων τη φροντίδα.
Πήραν φωτιά τα στρώματα και το ζευγάρι
άναψε κ' έγινε μες στη φωτιά μι' αχτίδα.

«Αποθεώσεις και χορικά»

LA DANZA DEL FUEGO DE FALLA

(Variaciones)

I

*Se muelen los palos, jadean, y sudan.
Desciende, oh Espíritu del Fuego, para que se aventuren
ardientes destellos desde la tea y que viertan
la luz para regar la espesa oscuridad.*

*¡Se muelen! y las gotas del sudor por doquier bullen.
Se inflamaron las pieles, los pezones, las axilas.
¡Y mira! los palos en las llamas gritan de alegría
y una y dos y llamas miles, otras miles.*

*Toca el timbal y las llamas se enfierecen.
Ojos de locos, testas de asesinados y sangre
de pechos desollados danzan en el fuego.
En las lenguas de fuego se esclaviza la mirada.*

*Un grito golpea en el peñón y el ruido se multiplica.
Los palos se deshacen y son huesos de muertos.
La noche en torno como ahogada jadea.
Alados pisan los pies de los enloquecidos.*

*Alados pisan y rompen el aire en torno,
confunden a las sombras, rasguñan el suelo,
rompen los timbales, ruedan más allá
y caen al suelo con sangre coagulada en la boca.*

II

*Se llenaron en torno los muros de frutos
y rojas alas y neblina de sangre.
Sombras de la chispa, extranjeros países recortados,
danzan en torno al aire cual la mirada.*

*Crujen las nueces y crujen los terciopelos,
como aletear de brisa en algún lugar se oye el satén
y las sedas cual alas de mariposas
silban en el bello granizo del fuego.*

*Se inflamó el rojo lecho nupcial
cuando las sábanas ondearon torpemente:
Cual honda salió la pierna, bulló la boca,
cual las ramas los brazos apuntaron hacia arriba.*

*Y un extremo besó la chispa de la lámpara,
que atestiguaba de los amores el cuidado.
Se inflamaron los lechos y la pareja
ardió y una chispa devino en el fuego.*

(Apoteosis y coros)

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Στα ξένα εδάφη κι αν πατά το σώμα μου, η ψυχή μου
στον τόπο μου πατά.

Εκεί π' ανθίζει ο έρωτας, βασιλικά η ζωή μου
ας τρέχει κι ας γερνά.

Στολίστε τα καράβια μας – άσπρο μου περιστέρι –
πάμε με το καλό
πάμε μακριά στο γαλανό κι αιώνιο καλοκαίρι
της Κύπρου το ιερό.

Να δούμε αν ζουν οι φίλοι μας με τα χρυσά τους μάτια
μάτια των αστεριών,
να δούμε τα χωράφια μας του χρυσαφιού κομμάτια,
ψυχούλα των παιδιών.

Πάμε να δούμε που άνθισε η μητέρα στα νυχτέρια,
δάκρυ που καρτερά,
πάμε να τα φιλήσουμε τα γέρικα της χέρια
πριν κρεμαστούν ωχρά.

Βασιλικό το χέρι μας το χώμα ας ετοιμάσει
νεκρούς να μας δεχτεί.

Ετούτη η γη μας γέννησε, μας έχει ετούτη πλάσει
τ' αντρίκιο μας κορμί.

Τους στοχασμούς μας ζύμωσε μ' ένα περίσσιο χρώμα
σαν άνθος στοχασμούς.

Γιατί να πάμε σ' άλλη γη ν' αφήσουμε το σώμα
και τους συλλογισμούς;

«Αποθεώσεις και χορικά»

RETORNO

*Aunque pise mi cuerpo en suelos extranjeros, mi alma
pisa en mi país.*

*Allí donde el amor florece, en forma real mi vida
que corra y que envejezca.*

*Adornad vuestros navíos – mi blanca paloma –
vamos enhorabuena,
vamos lejos al azulado y eterno verano
sagrado de Chipre.*

*Para ver si viven nuestros amigos con sus ojos dorados,
ojos de las estrellas,
para ver nuestros predios trozos de oro,
almita de los niños.*

*Vamos a ver que floreció la madre en los desvelos,
una lágrima que espera,
vamos a besarle sus ancianas manos
antes que pendan pálidas.*

*Que nuestra mano real tierra prepare
para que nos reciba muertos.*

*Esta tierra nos dio a luz, ella nos ha plasmado
nuestro cuerpo varonil.*

*Nuestros pensamientos amasó con color abundante
pensamientos cual flor.*

*¿ Por qué ir a otra tierra a dejar el cuerpo
y los pensamientos?*

(Apoteosis y coros)

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΚΟΙΜΑΤΑΙ

Στον κήπο αποκοιμήθηκε σαν ίσκιος μυρωμένος
παιδάκι γιασεμί
κι έλαμψε γύρα ο άνεμος βασιλικός κομμένος
φύλλο κλωνί-κλωνί.

Κι ο ουρανός διπλώθηκε κι έπεσε μες στα χέρια
του τρελλαμένου ανθού,
διπλός σταυρός κρεμάστηκε κι ο ήλιος και τ' αστέρια
στην πλάση του λαμιού.

Κι έπαιξαν μέσα στα μαλλιά γαρούφαλλα ανοιγμένα
κι ένας χρυσός αετός
κι ήρθαν γαλέρες ξενικές, καράβια φορτωμένα,
κατέβηκε ο Θεός.

Γιατί, λοιπόν, ν' απελπιστώ στο γοργοπέρασμά σου,
πολύπικρη ζωή;
Ένα παιδάκι αντίκρισα και χάρηκα κοντά σου
τι κρύβουν οι ουρανοί.

«Αποθεώσεις και χορικά»

ΖΩΪΛΟΣ ΠΥΘΙΟΝΙΚΗΣ

Μήτε της ερωτιάς η ουράνια αγκάλη,
που τριαντάφυλλα στάζει και πλημμύρα
γλυκάδας, δε με πήρε, μήτε η μοίρα
του χρυσαφιού με πλάνεψε με κάλλη

πιο μεθυσμένα κι απ' τα πλούσια μύρα,
μήτε για μισεμούς το περιγιάλι
δε μ' άσκωσε του νου και μήτε γι' άλλη
λαχτάρα μάισσα η ζωή μου επλημμύρα,

εξόν απ' την καλοτύχιά της νίκης:
Να καμαρώσω σ' αγιασμένο αγώνα.
Κέρδισα το στεφάνι Πυθιονίκης

κι ως μάλαμα θα λάμπω στον αιώνα.
Γκρεμίστε τα τειχιά· αξίζει η χάρη
της φήμης για την πόλη όπως το στάρι.

«Μικρές πατρίδες»

EL NINO QUE DUERME

*En el jardín se quedó dormido cual sombra perfumada
un niño jazmín
y en torno brilló el viento basilisco cortado
una hoja rama a rama.*

*Y el cielo se plegó y en las manos cayó
de la flor enloquecida,
pendió una cruz doble y el sol y las estrellas
del cuello de la creación.*

*Y jugaron entre los cabellos claveles abiertos
y un águila dorada
y llegaron galeras extranjeras, navíos cargados,
descendió Dios.*

*¿ Por qué entonces desesperarme por su rápido pasar,
vida muy amarga?*

*Encontré a un niño y gocé cerca de ti
lo que ocultan los cielos.*

(Apoteosis y coros)

ZOILLOS, VENCEDOR PITICO

*Ni del amor el abrazo celestial,
que rosas destila e inundación
de dulzura, me tomó, ni el destino
del oro me hechizó con bellezas*

*más embriagadoras que los ricos perfumes,
ni la orilla del mar para partidas
la mente me encendió, y ni para otro
anhelo mi hechicera vida me llenaba.*

*sino para la ventura de la victoria:
enorgullecerme en el sagrado certamen.
He ganado la corona de pítico vencedor*

*y cual oro brillaré en los siglos.
Derribad las murallas, la gracia de la fama
vale como el trigo para la ciudad.*

(Pequeñas patrias)

ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

Παίζει το τάληρο, το παίζει,
 το τάληρο ζυγίζει, το ζυγίζει
 το τάληρο διαβάζει, το διαβάζει
 το ξαναπαίζει, το ζυγίζει
 γράφει αριθμούς, μετρά αριθμούς
 σβήνει αριθμούς τραβά γραμμές
 χαμογελά, συνοφρυώνεται, ξανά
 ξαναχαμογελά κοιτά το τάληρο
 παίζει το τάληρο, το παίζει
 και το ζυγίζει, το διαβάζει
 το γράφει, το μετρά, το ξαναγράφει,
 προσθέτει κι αφαιρεί τραβά γραμμές
 χαμογελά, χαμογελά και τρέμει
 ρουφά τη μύτη του τα χέρια τριβει
 τα χείλη γλείφει κι αφουγκράζεται,
 παίζει ξανά το τάληρο, το παίζει
 και το ζυγίζει και το φιλάει
 και τρέμοντας το κρύβει.

«Δεκατρία Αντιποητικά Θέματα»

ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ

I

Πρισματικός Οκτώβρης!
 Υπερισχύει το κίτρινο και βυσινί.
 Οι ανοίξεις των μεταναστών δεν είναι
 παρά μια μνήμη που τονίζει.
 Η γύμνια 'ναι κατάσταση
 σαν άσπρος άνεμος χιονιού.
 Τη σέβεται και τη μετράς
 όπως μετράς τ' ανάστημα παιδιού.
 Μα τούτη τη ρευστότητα του φύλλου,
 ρευστότητα γι' αναχωρήσεις,
 σ' ένα πρισματικό καιρό!
 Τρέμω τη νύστα σε ώρες χρέους:
 μοιάζει μ' αμφιβολία στο χείλος
 καθήκοντος και προδοσίας.

AVARO

Juega el tálero, lo juega,
 pesa el tálero, lo pesa,
 el tálero lee, lo lee,
 lo vuelve a jugar, lo pesa,
 escribe números, pesa números,
 borra los números, traza líneas,
 sonrío, frunce las cejas,
 de nuevo sonrío, mira el tálero,
 y juega el tálero, lo juega,
 y lo pesa y lo lee,
 lo escribe, lo cuenta, lo vuelve a escribir,
 suma y resta, traza líneas,
 sonrío, sonrío y se estremece,
 sorbe su nariz, se frota las manos,
 se relame los labios y escucha,
 juega el tálero de nuevo, lo juega,
 y lo pesa y lo besa
 y temblando lo oculta.

(Trece temas antipoéticos)

PRISMATICO OCTUBRE

I

¡ Prismático octubre!
 Predomina el amarillo y el guinda.
 Las primaveras de los emigrantes no son
 sino un recuerdo que destaca el peso de octubre.
 La desnudez es un estado
 cual un albo viento de nieve.
 La respetas y la mides
 como mides la estatura de un niño.
 Pero esta fluidez de la hoja,
 ¡fluidez para partidas
 en un prismático tiempo!
 Le tiemblo al sueño en horas de deberes:
 se asemeja a una duda en el borde
 de un deber o de una traición.

II

Πήρα το γούνινο παλτό μου
θερμό σαν τον αγέρα του παιδιού.
Τι θα φυλάξει την ψυχή μας
απ' την αβέβαιη ατμόσφαιρα;
Αν έστελλε η θρησκεία
μια ρωμαλέα φρουρά...!
Πρισματικός Οκτώβρης
με τις ρευστές του αναχωρήσεις!
Τη σάρκα δεν τρουπάει μ' αιχμές:
Τούτο ξυπνά το φίδι της ψυχής.
Μα αυτή η παράλυση των έξω φύλλων
χλωμιάζει τον καθρέφτη του μυαλού.
Σε παίρνει της ρευστότητας το ρέμα
με του χρυσάνθεμου το πένθος.

«Πρισματικός Οκτώβρης»

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ 1963

Στίχους δε γράφουμε
κάθε μολύβι, κάθε κύτταρο
γίνεται βόλι.

Δεν έχει πια έρωτα, δεν έχει
το αίμα προσφέρεται για μεταγγίσεις.
Δείπνο λιτό, γεύμα λιτό!
το φαγητό θα πάει στο μέτωπο.

Κι ήρθε ένας ύπνος στα παιδιά,
ύπνος βαθύς,
απ' την αγρύπνια των φρουρών
των μαχητών στο μέτωπο.

«Ωρα Πατρίδας»

II

Cogí mi paltó de piel
cálido cual aliento de niño.
¿ Qué cuidará a nuestras almas
de la atmósfera incierta?
¿ Si alzara la religión
un fuerte puesto de guardia...!
¿ Prismático octubre
con sus partidas delicuescentes!
No horada la carne con puntas:
esto despierta a la sierpe del alma.
Pero esta parálisis de las hojas exteriores
hace palidecer al espejo del cerebro.
Te coge el torrente de la fluidez
con el duelo del crisantemo.

(Prismático octubre)

NAVIDAD CHIPRIOTA DE 1963

No escribimos versos.
La mina y la envoltura de cada lápiz
se vuelven balas.

Ya no hay amores, no los hay.
La sangre se ofrece para transfusiones.
Almuerzo magro, comida magra.
Los alimentos se envían para el frente.

Y vino el sueño hasta los niños,
un sueño profundo,
desde la vigilia de los puestos de guardia
de los combatientes en el frente.

(Tiempo de la patria – Grecia, Grecia)

Ο ΑΝΤΡΕΙΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ

Είχε ένα πάθος εύγλωττο,
στα τραγικά του χείλη
όταν τον βρήκαν ξαπλωτό
σαν το πανέρι με καρπούς.

Τσαλάκωσε ο εχθρός τα φρύδια
κι ατένισε, σαν το σπαθί
την ώρα που εφορμάει αντρείο,
τούτο τον ηττημένο υπέροχο.

«Σεβόμαστε τους που θανάτωσε
το γρήγορο του χέρι.
Αντρείος ο που πεθαίνει από 'να αντρείο».
Κι έσκυψε και τον φίλησε ο εχθρός.

«Πάθος για ένα λεύτερο ουρανό»

ΠΛΗΓΩΜΕΝΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ

Τ' ανοίξανε κατάστηθα τριαντάφυλλο
να καθρεφτίσουνε τον ήλιο.
Μελίσσι πέρασε ο λαός
να δει το τέλος της ζωής.
Ο τόπος πράσινος πλημμύριζεν αντίθεση,
ήλιος στο παραθύρι των νεφών
όταν ξεφούσκωσε ο θυμός.
«Νερό μια στάλα» φώναξε το στόμα.
Ζητούσε πότισμα το ρόδο.
Οι λίγες πάχνες που ξατμίζονταν
δείγμα χαδιού μονάχα.
Έγλειψε η γλώσσα το στεγνό
σαν τροπικό χαλίκι αχείλι.

Κοίταξε λίγους ουρανούς από μια σπίθα
του θαμπωμένου του ματιού·
και στάθηκαν τα στήθη ακίνητα:
πήραν το πνεύμα οι ουρανοί,
μια παιδική ματιά
που σαν ξίφος πέρασε το τζάμι.

Τ' ανοίξανε κατάστηθα τριαντάφυλλο
να καθρεφτίσουνε τον ήλιο.
Κι ο ήλιος καθρεφτίστηκε κι ανέβηκε
τη σκάλα τ' ουρανού,
ενώ ο λαός, που πέρασε
να δει το τέλος της ζωής,
στα φτωχικά κατώγια κλείστηκε
στο κομπολόι της συλλογής.

«Πάθος για ένα λεύτερο ουρανό»

EL VALEROSO LUCHADOR

Tenía una pasión elocuente
en sus trágicos labios
cuando lo hallaron tendido
como el canasto con frutos.

Frunció el enemigo las cejas
y miró fijamente
a este derrotado superior, cual la espada
en el momento en que valerosa precipítase.

“Respetamos a aquellos que mató
su brazo veloz.
Valiente el que por un valiente es muerto”.
Y se inclinó el enemigo y lo besó.

(Pasión por un cielo libre)

GUERRERO HERIDO

Le abrieron en pleno pecho una rosa
para reflejar el sol.
Como enjambre pasó el pueblo
a ver el fin de la vida.

El lugar verde se llenaba de contraste,
sol en la ventana de las nubes
cuando la cólera creció.

“Una gota de agua” la boca clamó.
Riego pedía la rosa.

La poca escarcha que se evaporaba
una muestra de caricia solamente.
Lamió la lengua el labio seco
como un guijarro tropical.

Miró un poco de cielo por una chispa
de su ojo ya velado;
e inmóvil se quedó su pecho:
los cielos su espíritu tomaron,
una mirada de niño
que cual sable el vidrio atravesó.

Le abrieron en pleno pecho una rosa
para reflejar el sol.
Y el sol se reflejó y subió
la escala del cielo,
mientras el pueblo que pasó
a ver el fin de la vida,
se encerró en sus pobres casas subterráneas
en el komboloi de la meditación.

(Pasión por un cielo libre)

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΚΥΠΡΙΩΝ ΑΘΛΗΤΩΝ

Φοίβε, σ' εσένα ω πνεύμα της ζωής,
εμείς οι Κύπριοι, αρχαίοι Αρκαάδες
που φύγανε απ' την πλουτοθρόφα γης
της Αρκαδίας κομίζοντας χιλιάδες
τις απολλώνειες αρετές κι αυτής
της γης της άξιας γίναμε αφεντάδες,

Δεόμαστε με βλέμματα ιλαρά
πάντα τη χώρα τούτη να κοιτάζεις
και με τα βέλη σου τα καρπερά
τα στάρια και τ' αμπέλια να ωριμάζεις,
τις γέννες στα κοπάδια τα ιερά,
γεμάτα υγεία, να τις χιλιάζεις.

Μ' αδελφικά καράβια τους γιαλούς
κάνε παντοτινά ν' ασπρολογούνε
κι απ' των βουνών τους μητρικούς μαστούς
τα καθαρά νερά ν' αχολογούνε
και στις κορφές και τους βαθιούς δρυμούς
δέντρα λεβέντικα να κεαληδούνε.

Δώσε στερνά σ' εμάς της μακρυνής
πατρίδας μας η μνήμη πάντα ν' άρχει
και να οδηγάει τα βήματα στη γης
με κάθε ωραίο και μουσικό που υπάρχει,
ω Απόλλωνα, ήλιε, ω πνεύμα της ζωής
και της γενιάς μας Κύριε και μονάρχη.

«Παγκυπριονίκες»

PLEGARIA DE LOS ATLETAS
CHIPRIOTAS ANTIGUOS

*Febo, a ti oh espíritu de la vida,
nosotros los chipriotas, antiguos arcadios
que salieron de su fecunda tierra
de la Arcadia trayendo por miles
las virtudes apolíneas y que de esta
digna tierra llegamos a ser señores,*

*Rogamos que con miradas benignas
mires siempre este país
y con tus dardos los fecundos
trigos y las viñas hagas madurar,
las pariciones en los sagrados rebaños,
llenos de salud, las multipliques.*

*Con navíos fraternalos los mares
haz que siempre blanqueen
y que desde las ubres maternales de las montañas
resuenen las aguas puras
y en las cumbres y en los profundos bosques
canten gallardos árboles.*

*Concédenos por último a nosotros que de la lejana
patria la memoria siempre reine
y que nuestros pasos en la tierra guíe
con todo lo bello y musical que exista,
oh Apolo, sol, oh espíritu de la vida
y Señor y monarca de nuestra stirpe.*

(Pankiprionikes)

ΜΙΚΡΗ ΩΔΗ ΣΤΟΝ ΕΡΩΤΑ

I

Πίσω απ' τα μάτια σου το μέσα φως,
και πίσω απ' τα μαλλιά σου ο ήλιος.

Κάτω απ' το δέρμα σου το γιασεμί,
μέσα στις φλέβες σου φλεβα ζωής.

Θυμάμαι τους κρουνοὺς των ουρανόων
και τα φτερά του βρέφους.

Σέβομαι το Θεό.

II

Εξάλλου πέφτει στις ελιές
το βράδυ θηλυκό.

Το καλοκαίρι πλένεται στον έρωτα
όπως το πεύκο στον αγέρα.

Τους πόθους συλλογίζομαι θερμοῦς
στις θημωνιές που δείχνουν τους μαστούς των.

Ο έρωτας δυναστεία.

III

Ενώ θα γράφω το παιδί
θα μεριμνώ για ρόδα.

Η περιπέτεια της καρδιάς
δίνει μορφή στον οίστρο.

Κι ο γόητας ο καρπός, ψυχή
σε γήινο φλούδι, ρέει στην ώρα του.

Δεν έχει πια κενό η ζωή.

«Το βιβλίο των μικρών ωδών
και επωδών, Λυρικός Λόγος Α'»

PEQUEÑA ODA AL AMOR

I

Tras tus ojos la luz interior,
y tras tus cabellos, el sol.

Bajo tu piel el jazmín,
en tus venas una vena de vida.

Recuerdo los manantiales de los cielos
y las alas del infante.

Respeto a Dios.

II

Por otra parte cae en los olivos
el femenino atardecer.

El verano se lava en el amor
como el pino en la brisa.

Medito en los ardientes deseos,
en los almiarés que exhiben sus pezones.

El amor tiranía.

III

Mientras al niño inscribiré,
me ocuparé de las rosas.

La aventura del corazón
da forma al estro.

Y el fruto encantador, alma
en corteza de tierra, a su hora fluye.

Ya la vida no tiene vacío.

(El libro de las pequeñas odas y éposos)

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ

Δεν ήρθε εφέτος το καράβι. Μας λείψανε οι ζωοτροφές.
Κι η ανομβρία μας πέτωσε το φως της μέρας. Ταχυδρομεία δε φτάνουνε
στην Κύπρο: μένουνε στο φράγμα. Η διάδοση που σκίζει και τον πάγκο και τους
βράχους... μητ' ετούτη δεν κατόρθωσε να πλεύσει ως μες στην ακοή μας.

Ρωτήσαμε τους γέρους για ιστορίες παλιές. Δεν έχουν ματογυάλια να διαβάσουν.

Και τότε μίλησε το βρέφος: υπάρχει η ράχη δελφινιών.
Μεταναστεύσεις όχι! Οι γέροι βούλιαξαν στο χώμα. Κακό φθινόπωρο,
βαρύ σαν το χαλκό στων πατεράδων τους κροτάφους. Βαθύ πηγάδι των
μητέρων η ματιά.

Θυμήσου μας, ω Θεέ μου, στα ταχυδρομεία σου!

«Οι δίσεκτες χρονιές»

ΤΑ ΤΡΑΙΝΑ

Τα τραίνα δεν κρατάνε εφημερίδες
έχουνε δρομολόγια τυπικούς χαιρετισμούς
δεν ξεχωρίζουν μέρα ή νύχτα
τους επιβάτες πάντοτε καλωσορίζουνε με μια σφυρίχτρα
παλεύουν με τον άνεμο και τη βροχή
ανάβουνε τα φώτα σβήνουνε τα φώτα
με πρόγραμμα, δεν ξέρουνε πολιτική
μισούν την απεργία που τα κοιμίζει πάντοτε ξεσκέπαστα
τα τραίνα παίρνουν την ψυχή μας στους σταθμούς
τι περιμένουμε μες στους σταθμούς με τις βαλίτσες μας κενές
απ' όνειρα και σχέδια
το μέγα τραίνο πότε θά 'ρθει που θα μας γυμνώσει
από την αίσθηση της γης πιο πέρα απ' τους σταθμούς
θα μας ορθώσει κάθετα για το ταξίδι τ' ουρανού...

«Οι δίσεκτες χρονιές»

ABANDONO

No vino este año el barco. Nos faltaron los víveres. Y
nuestra sequía petrificó la luz del día. A Chipre no llegan
correos: en la barrera se quedan. El rumor que rompe
hasta el hielo y las rocas... ni ése logró navegar hasta nuestro oído.
Preguntamos a los ancianos por viejas historias. No tienen
anteojos para leer.
Y entonces habló el infante: existe el lomo de los delfines.
¡Emigraciones no! Los ancianos se sumergieron en la tierra.
Mal otoño, pesado como el cobre en las sienas de los
padres. Un pozo hondo la mirada de las madres.
¡Acuérdate de nosotros, oh Dios mío, en tus correos!

(Los años funestos)

LOS TRENES

Los trenes no llevan diarios
tienen itinerarios saludos formales
no distinguen día o noche
saludan siempre a los pasajeros con una sirena
combaten con el viento y la lluvia
encienden las luces, apagan las luces
de acuerdo a programa, no saben política
odian la huelga que los hace dormir siempre descubiertos
los trenes cogen nuestra alma en las estaciones
pues esperamos en las estaciones con nuestras maletas vacías
de sueños y planes,
cuándo vendrá el gran tren que nos desnudará
de la sensación de la tierra más allá de las estaciones
nos erguirá verticalmente para el viaje del cielo...

(Los años funestos)

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

Δώστε μας πίσω τα παιδιά μας
και την ψυχή μας, την ψυχή μας.
Δεν έχουν την ξανθή ματιά του βρέφους μας
οι προσφορές σας οι εύρωστες.
Δώστε μας πίσω τα παιδιά μας
και την κουρελιασμένη μας ψυχή,
την ψυχή μας, την ψυχή μας...

Δε θέλουμε όνομα και τίτλους,
μήτε επιγράμματα.
Δώστε μας πίσω την ψυχή μας
το μέσα πλούτος μας
κι ας είναι ελιά το δείπνο μας
και το νερό γλυφό.
Δώστε μας πίσω τα παιδιά μας
και την ψυχή μας.

«Οι δίσεκτες χρονιές»

1974: ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

επιστολή στον ξάδελφο

η Μαριγώ ζητά τον άντρα της κι ο Προδρομάκης τους γονιούς του κάποιος ρωτάει αν είδανε τον Πέτρο Στυλιανού παρακαλεί να δώσουν πληροφορίες στον αριθμό επτά δεκαέξι η οδός Ουράνη χίλια πέντε Λευκωσία μηνά ο πατέρας στους δικούς του βρίσκεται στο τάδε μέρος ο λαϊκός ποιητής Παύλος Λιασιδής πρόσφυγας στα γεράτια του με δυο γίδια πρόσφυγες συνθέτει ποιήματα.

χθες μάθαμε για μια πορεία μανάδων που ζητάνε τα χαμένα τους παιδιά φορούσαν μαύρα να 'τανε τουλάχιστον αιχμάλωτοι στο κάτω- κάτω θα 'ρχονταν μια μέρα μ' αν τους έφαγαν οι γύπες πού θα βρουνε τα παιδιά τους τα χαμένα μάτια τους τα ωραία τους νιάτα που 'χαν μια φορά κι ένα καιρό.

θα πέσουνε τα νοίκια κάτι λεν οι εφημερίδες τι μ' αυτό μα ποιος κρατά λεφτά το υπόλοιπο για να πλερώσει σου ζητάνε φόρους ήρθαν οι λογαριασμοί του ηλεκτρικού και του νερού και μια ειδοποίηση που κάτι λέει για δικαστήρια κι επιβαρύνσεις είκοσι τοις εκατόν.

χθες βράδυ δεν ακούσατε καλέ δυο εκρήξεις κι ένα ψιλοντουφεκίδι πήρανέ πολλοί τα λίγα υπάρχοντά τους και τραβήξανε για τα χωριά να ξεφυγούνε σε χωματόδρομους απόκεντρους ανοίξανε δυο σπίτια και τα ξεγυμνώσανε από επίπλα και ρουχικά δικόι μας βέβαια η αστυνομία κοιτούσε τα δικά της πού καιρός να κνηγάει ατσίδες λέμε αντιδραστικοί πως βάλανε δυο μπόμπες

λοιπόν αυτά συμβαίνουνε στην Κύπρο αγαπητέ μου ξάδελφε στην Αυστραλία που θέλεις να σου πω πολλά για να 'χεις λόγια ζουμερά να πείσεις για τον έρανο θα κάμεις το ταξίδι σου δωρεάν θα δεις και τους δικούς σου κάτι θα εξοικονομήσουμε κι εμείς να μην τα λέμε φανερά να κλείουμε λίγο και τα μάτια

η Κύπρος άνοιξε κατάλογο εισφορών.

«Οι δίσεκτες χρονιές»

CONFESION

Devolvednos nuestros hijos
y nuestra alma, nuestra alma.
No poseen la rubia mirada de nuestro infante
vuestras robustas ofrendas.
Devolvednos nuestros hijos
y nuestra alma hecha harapos,
a nuestra alma, nuestra alma...

No queremos ni nombre ni títulos,
ni epigrama.
Devolvednos nuestra alma
nuestra riqueza interior
y que sea una oliva nuestra cena
y el agua sea salobre.
Devolvednos nuestros hijos
y nuestra alma.

(Los años funestos)

1974: LOS BARBAROS LLEGARON A CHIPRE

Carta al primo

Marigó busca a su esposo y Prodromakis a sus padres uno pregunta si vieron a Petros Stilianú ruega le den información al número siete dieciséis calle Uranis mil cinco Nicosia el padre comunica a los suyos se encuentra en tal parte el poeta popular Pablo Liasidis refugiado en su vejez con dos chivitos refugiados escribe poemas.

ayer supimos de una marcha de madres que buscan a sus hijos perdidos vestían de negro si al menos estuvieran prisioneros finalmente un día llegaría pero si los devoraron los buitres dónde podrían hallar sus hijos sus ojos perdidos su hermosa juventud que tenían una vez.

caerán los alquileres algo dicen los diarios qué hay con eso quién tiene dinero para pagar te piden impuestos llegaron las cuentas de la luz y del agua y una notificación que algo dice de tribunales y recargos del veinte por ciento.

ayer al anochecer no escuchasteis dos explosiones y un baleo muchos cogieron sus pocas pertenencias y se fueron a las aldeas a pasar la noche en caminos de tierra alejados abrieron dos casas y las despojaron de muebles y ropas nuestros ciertamente la policía cuidaba sus cosas de dónde tiempo para perseguir garduñas dicen que unos reaccionarios pusieron dos bombas.

bueno estas cosas suceden en Chipre mi querido primo de Australia que quieres que te cuente mucho para que tengas palabras sustanciosas a fin de que convenzas sobre la colecta harás tu viaje gratuitamente verás también a los tuyos algo economizaremos también nosotros no hablemos abiertamente cerremos también un poco los ojos.

Chipre abrió una lista de aportes.

(Los años funestos)

ΜΗ ΦΕΥΓΕΤΕ

Ωραία φιλιά βγαλμένα από το στόμα τ' ουρανού χωρίς σφραγίδες και τιμές, απλώς φιλιά κι απλές γεωμετρίες της νιότης

μη φεύγετε σταθείτε λίγο στη γωνία του δρόμου τώρα που μας ήρθε το στερνό μας καλοκαίρι να τα κουβεντιάσουμε στα πεταχτά

το στρογγυλό φεγγάρι θα 'χει κάτι να μας ψιθυρίσει από τις άλλες γειτονιές η Ελένη κλαίει στο παραθύρι κι ο Γιωργής θα παίζει απόψε την κιθάρα του τον πήρανε στρατιώτη κι ο Βασίλης ετοιμάζεται για γάμο κι άλλα κι άλλα αλφαβητάκια και παιγνίδια των στενών και της αυλής και των καλών ανθρώπων

απλές κουβέντες του Θεού γεμάτες ουρανό χωρίς σφραγίδες και τιμές κι επίσημες ταυτότητες

μη φεύγετε ω εσείς γεωμετρίες της νιότης...

«Το φως δεν χάνεται απ' την Κύπρο»

ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ «ΑΡΚΑΔΙ»

Στους ύπερους της θέλησης κοιμάται η σύνεση. Εγώ την πολεμώ με το χαλκό της πλώρας μου. Με καρτερούνε ζα κι άνθρωποι για λευκώματα και για μολύβια. Δεν γίνεται ξεσήκωμα χωρίς να φαγωθεί το πέλμα σου και να κυρτώσει η ράχη σου.

Κατέβασα την άγκυρα βαθιά μες στην ψυχή μου, στη ματιά των θηλυκών ανασεμιών που καρτερούνε στην ακτή τα βρέφη, γλείφοντας με γλώσσα της αντρειάς. Το ξένο ακόντιο σάρκες δεν πληγώνει· μόνο μες στην ψυχή το μέταλλο οξειδώνει του ψηλού μετώπου. Λοιπόν, θα οικονομήσω το νερό να ποτίσω τη γενιά που θά 'ρθει.

Η πρώτη στάλα του αίματος υπέγραψε. Η δεύτερη ταχυδρομήθηκε στο μέλλον Ελευθερία ή Θάνατος. Με λένε «Αρκάδι» και περιδιαβάω εκεί στα κύματα της Κρήτης. Και κουβαλώ και κουβαλώ θροφές και κουβαλώ μπαρούτι· στους αιώνες των αιώνων.

«Το φως δεν χάνεται απ' την Κύπρο»

NO OS MARCHEIS

Bellos besos sacados de la boca del cielo sin sellos ni precios, simplemente besos y simples geometrías de la juventud.

no os marchéis quedaos un poco en la esquina de la calle ahora que nos llegó nuestro último verano para que hablemos al paso

la luna redonda tendrá algo que susurrarnos sobre los otros barrios Elena llora en la ventana y Yorguís tocará esta noche su guitarra lo movilizaron y Vasilis se prepara para casarse y otras cosas y otros silabarios y juegos de las callejas y de las buenas gentes

sencillas pláticas de Dios llenas de cielo sin sellos ni precios ni cédulas de identidad

no os marchéis oh vosotros geometrías de la juventud...

(La luz no desaparece de Chipre)

EL BUQUE "ARCADI"

En los pistilos de la voluntad duerme la prudencia. Yo la combato con el cobre de mi proa. Me aguardan animales y hombres por alimentos y por balas. No hay una insurrección sin que se hieran las plantas de tus pies y se doble tu espalda.

Hice bajar el ancla profundamente en mi alma, en la mirada de las mujeres que esperan en la costa a sus recién nacidos lamiendo con lengua de coraje. El dardo extranjero no hiere; sólo en el alma se oxida el metal del hombre valeroso. Entonces, economizaré el agua para regar a la generación que ha de venir.

La primera gota de sangre firmó. La segunda fue enviada al futuro por correo. Libertad o Muerte. Me llaman "Arcadi" y merodeo por las aguas de Creta. Y cargo y cargo provisiones y cargo pólvora: por los siglos de los siglos.

(La luz de Chipre no desaparece)

Η ΚΥΠΡΟΣ

Η Κύπρος είναι μια μέρα πιο μέρα απ' τις μέρες του Θεού.
 Η Κύπρος αναπνέει τις παρελάσεις των αιώνων,
 διανυκτερεύει στα παλιά χειρόγραφα, στολίζεται σε χάλκινες επιγραφές·
 καμιά φορά τη βρίσκεις με τα ερπετά στις πέτρες και τα μάρμαρα.
 Ανοίγει τα παράθυρά της να χωρέσει ο ουρανός.
 τις πόρτες της ανοίγει να περάσει ο ξένος σαν το χέρι του απογεύματος.
 Έχει ένα γαρύφαλλο στ' αντί κι έχει
 λιωμένα τα παπούτσια της απ' τις οδοιπορίες

Το στήθος της ευρύ για να χωρέσει σταυρούς και τριαντάφυλλα.
 Η καλημέρα της κερνά γλυκό κεράσι, δροσερό νερό.
 Απλή χειρονομία το καλησπέρα της σαν το παράθυρο στον κήπο.
 Διαβάτη, αν την ρωτήσεις, θ' απαντήσει με το μέτωπο της Κυριακής:
 «Ελευθερία».

«Το φως δεν χάνεται απ' την Κύπρο»

17

Διονύσιος Καρδιανός ο Θραξ κατά βαρβάρων αγωνίστηκε στην Κύπρο
 κι έπεσε τον πέμπτο αιώνα π.Χ.! Κι εμείς κοιτάμε την αξία των οικοπέδων,
 την επιχρύσωση των άγονων γιαλών, πουλάμε τα χωριά μας
 «πάντοτε των Ελλήνων οι εξυπνότεροι» καθόσον Θράκες πολεμούνε και Ίωνες
 για μας και πιθανό δυο τρεις Δωριείς.

«Το φως δεν χάνεται απ' την Κύπρο»

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

(1967)

Αναχωρούν τα κύτταρά μας δίχως ιστορία και τίτλους. Στο χώμα μένει
 τ' αποτυπώματά τους με μια αμφίβολη γραμμή. Στους ώμους κάποιων φορεσιών στη-
 ρίξαμε τα πόδια για γεφύρι. Ή στο νερό μας τα παράσυρεν ή το κρασί των δίσεκτων
 μας λογισμών.

Λεπτές κουρτίνες από δάκρυ κι απ' ομίχλη θα σκεπάζουν τ' ασημένια κατευόδια. Το
 χέρι δε μπορεί τον κύκλο να διαγράψει. Μπορεί η καρδιά να στέλλει του αίματος τον
 όγκο ως πέρα στ' αττικό ακρογιάλι.

Πάντα θα παίρνουμε οξυγόνο απ' την Ελλάδα αιώνων.

Στο καλό!

«Το φως δεν χάνεται απ' την Κύπρο»

CHIPRE

Chipre es un día más día que los días de Dios.
 Chipre respira los desfiles de los siglos,
 vela en los viejos manuscritos, se adorna en las inscripciones de cobre;
 a veces lo encuentras con los reptiles en las piedras y en los mármoles.
 Abre sus ventanas para que quepa el cielo,
 Abro sus puertas para que pase el extranjero como la mano de la tarde.
 Lleva un clavel en el oído por más que tenga deshechos sus
 zapatos por las caminatas.
 Su pecho amplio para contener cruces y rosas.
 Sus "buenos días" sirven guinda dulce, agua fresca.
 Un gesto sencillo sus "buenas tardes" cual la ventana al jardín.
 Caminante, si le preguntas, te contestará con la frente del domingo:
 "Libertad".

(La luz de Chipre no desaparece)

17

¡Dionisio Kardianós el Tracio luchó contra los bárbaros en Chipre y cayó en el
 siglo quinto antes de Cristo! Y nosotros nos fijamos en el valor de los terrenos, en el
 dorado de las costas infértiles, vendemos nuestras aldeas "de todos los griegos los más
 inteligentes", mientras tracios y jonios y probablemente dos o tres dorios combaten
 por nosotros.

(La luz no desaparece de Chipre)

DESPEDIDA A LOS SOLDADOS GRIECOS

1967

Parten nuestras células sin historia ni títulos. Quedan sus
 huellas en el suelo en una vacilante línea. En los hombros de
 ciertos uniformes hemos apoyado los pies para un puente. O
 nuestras aguas lo arrastraron o el vino de nuestros funestos
 pensamientos.
 Finas cortinas de lágrima y de niebla cubrirán las plateadas
 despedidas. La mano no puede trazar el círculo. Puede el corazón enviar el volumen
 de la sangre hasta allá hasta la costa ática.
 Siempre oxígeno tomaremos de la Hélade de siglos.
 ¡Que os vaya bien!

(La luz no desaparece de Chipre)

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΟΥ

Η Κυριακή μου ξεπετάχτηκε απ' τα παράθυρα
αγουροξύπνητη, με καθαρή ποδιά,
πήρε τους δρόμους με το πράσινο καπέλο της,
αντάλλαξε χαιρετισμούς πρωτοχρονιάτικους η Κυριακή μου,
χάιδεψε τα μαλλιά του γιασεμιού
και στις χαρούμενες προθήκες χαμογέλασε η Κυριακή μου,
θυμήθηκε τις φιλαρμονικές παλιών καιρών,
τους εύθυμους περίπατους...
κι έφτασε εκεί που ξεχωρίζουνε οι εχθροί –
στη Λήδρα όλου του κόσμου
κι ας είναι η Λήδρα οδός της Λευκωσίας –
κι απ' τα σακιά της άμμου, που τα στόλιζε χορτάρι
και μια μικρούλα παπαρούνα,
ψήλωσε το κεφάλι η Κυριακή μου κι είπε
στους άλλους, με την άλλη γλώσσα
και τ' άλλο πρόσωπο,
τους είπε: «καλημέρα».

«Η ευτυχία της γης»

ΚΙ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ...

Αυτό το καλοκαίρι μπήκε στο φθινόπωρο,
η μέρα στο σκοτάδι,
χτες ήταν πανηγύρι σήμερα η ερμιά.
Ωστόσο βλέπω να προβάλλει το τριαντάφυλλο των άλλων μας καιρών.
μυρίζομαι τον ήλιο που ξεφύτρωσε απ' το λόφο,
ακούω λαό πουλιά να ξεδιπλώνονται σε χρώματα και σχήματα....
Η μια χαρά μια λύπη φέρνει για ολοκλήρωση
το ύψος το βάθος φέρνει για ολοκλήρωση,
η δυσκολία γεννά τις ευκολίες,
απ' το μηδέν θα φτιάξω ένα ναό.
Κι απ' την αγάπη εσένα και τη λύπη σου.

Εμείς σκορπάμε την καρδιά μας και τους ήχους μας παντού.
Ποιος δύνεται να κλέψει την ψυχή μας,
τον κόκκο φεγγαριού και το Θεό που ζουν στα μάτια μας,
τις πεταλούδες που χορεύουν μες στα στήθη μας;

«Το φως δεν χάνεται απ' την Κύπρο»

MI DIA DOMINGO

*Mi domingo saltó por la ventana
despierto de temprano, con limpio delantal,
se fue por los caminos con su sombrero verde,
intercambió saludos de Año Nuevo mi domingo,
acarició los cabellos del jazmín
y en las alegres vitrinas mi domingo sonrió,
recordó las filarmónicas de viejos tiempos,
los alegres paseos...
y llegó hasta allí donde dividen los enemigos –
a Ledra de todo el mundo,
y por más que sea la calle Ledra de Nicosia
también por los sacos de arena, a los que adornaba la yerba
y una pequeña amapola,
alzó la cabeza mi domingo y dijo
a los otros, con la otra lengua
y con el otro rostro,
les dijo: “buenos días”.*

(La felicidad de la tierra)

Y ESTE VERANO...

*Y este verano entró al invierno,
el día a la oscuridad,
ayer era fiesta, hoy desolación.
Veo empero aparecer la rosa de nuestros otros tiempos,
huelo el sol que brotó de la montaña,
oigo multitud de aves desplegarse en colores y formas...
Una alegría trae una tristeza para integridad,
la altura trae el fondo para integridad,
la dificultad engendra las facilidades,
de la nada un templo he de construir.
Y del amor a tí y a tu tristeza.*

*Esparcimos por doquier nuestro corazón y nuestros tonos.
¿Quién puede robar el alma nuestra,
el grano de luna y a Dios, que viven en nuestros ojos,
las mariposas que danzan en nuestro pecho?*

(La luz no desaparece de Chipre)

Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΕΝΗΣ

Πώς βρέθηκα μια νύχτα στα τοπία του φεγγαριού,
 με μian αγάπη στο δεξί μου χέρι
 κι η πεισματάρα η άνοιξη τριγύρω να χειρονομεί
 και να μιλά με λέξεις διαφανείς κι αντάρτισσες
 και της ζωής το βάρος να μικραίνει!
 Σε κάποιο σύνορο άκουσα τον άνεμο μ' ελληνικές φωνές:
 «Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου»!

Μες στο συρτάρι τα όνειρά μας
 με τ' άλλα μικροπράγματά μας τα ευπαθή
 φωτογραφίες των άλλων ημερών και γράμματα
 αραχνιασμένα απ' την πολυκαιρία
 ένα λουλούδι μαδημένο σαν παράλυτο κορίτσι
 («Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου»)
 να παίρνουν κάποτε πνοές και να γυρνάνε
 απ' το ταξίδι τους το μακρινό κι εσένα να καλούν
 «Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου»!

Πόση βροχή από αστέρια κάθε βράδυ,
 πόση μαγεία στον άνεμο που ξεσηκώνει τα φουστάνια
 πόση πλημμύρα φαντασμάτων να χορεύουνε στον ώμο σου,
 τι μουσική
 «Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου»!

Και ξαφνικά να μπαίνει ο πόλεμος,
 με τον καπνό στο χέρι του
 και τη φωτιά στα μάγουλά του,
 να καταστρέφει τα σπαρτά στο πέρασμά του,
 να ρίχνει τα καμπαναριά,
 τα σπίτια να σωριάζει και την άνοιξη
 «Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου».

Και να γυρνώ στην ξενητιά χωρίς πονκάμισο
 μ' ένα κομμένο χέρι
 να μην ακούω μιλιά με γνώριμο ήχο
 να μην ελπίζω
 («Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου»)
 και να κρατώ το παρελθόν
 σ' ένα σπασμένο βάζο
 σε μια μικρούλα γλάστρα
 σ' ένα μυροδοχείο
 στην οροφή απροστάτευτος
 κόσμου χαμένου
 («Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου»)
 ένα μικρό να γίνομαι

LA BALADA DE TRIANDAFILENI

¡Cómo me hallé una noche en los paisajes de la luna,
 con un amor en mi mano derecha
 y la porfiada primavera gesticulando en torno
 y hablando con palabras diáfanas y rebeldes
 y empequeñeciéndose el peso de la vida!
 Oí en cierta frontera al viento con voces griegas:
 “¡Mi Triandafileni, mi Triandafileni!”

En la gaveta nuestros sueños
 con nuestras otras pequeñas cosas delicadas
 fotografías y cartas de otros días
 polvorientas por el mucho pasar del tiempo
 una flor deshojada cual una niña desarreglada
 (“mi Triandafileni, mi Triandafileni”)
 que tomen a veces aliento y retornen
 de su largo viaje y te llamen a ti
 “mi Triandafileni, mi Triandafileni”.

Cuánta lluvia de estrellas cada noche,
 cuánta magia en el viento que levanta las faldas
 cuánto desborde de fantasmas que danzan en tus hombros,
 qué musica
 “mi Triandafileni, mi Triandafileni!”

Y de repente que llegue la guerra;
 con el humo en su mano
 y el fuego en sus mejillas,
 a destruir las sementeras a su paso,
 a derribar campanarios,
 a hacer un montón las casas y la primavera
 “mi Triandafileni, mi Triandafileni”.

Y vagar por tierras extranjeras sin camisa
 con una mano cortada
 no oír hablar con sonido familiar
 no tener esperanza
 (“mi Triandafileni, mi Triandafileni”)
 y guardar el pasado
 en un florero quebrado
 en un pequeño macetero
 en un perfumero
 en el desamparado techo
 de un mundo perdido.

(“Mi Triandafileni, mi Triandafileni”)
 volverme un pequeño

δημοτικό τραγούδι
σε κάποια μακρινά ευρετήρια φυλαγμένο
να καρτερώ τα σύνορα μια νύχτα να με βρουν
και να 'ρθεις διαφανής μ' ένα φεγγάρι επώδυνο
στα διάφανά σου μάτια
«Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου»...!

«Μικρά μυθολόγια, Λυρικός Λόγος Β'»

ΘΑ ΓΡΑΨΩ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΟΥ

Όταν γυρίσει ο δρόμος στ' άλλο του πλευρό, την όψη αλλάζει.
Δεν αντιγράφει ο χρόνος τον παλιό αδελφό του.
Γι' αυτό μη με σκοτίζεις με υποσχέσεις που κρατάνε
λουλούδια υποδοχής.

Η ορθογραφία των ιδεών πολύ με τσάκισε.
Στα ρόδινα χαμόγελα των αγαθών ανθρώπων
θα γράψω τ' όνομά μου πριν αναχωρήσουν τα τραίνα.

«Μικρά μυθολόγια, Λυρικός Λόγος Β'»

ΚΑΙ Θ' ΑΓΑΠΩ

Όσο χτυπούν την πόρτα μου οι φιλίες θα συλλαβίζω
ευχαριστίες στις ποιήσεις το Θεό,
θα παίρνω την καρέκλα μου στον ίσκιο της κληματαριάς
με το βιβλίο στο χέρι να διαβάζω
τα θαύματα της γης και τ' ουρανού, να χαιρετώ τα εργόχειρα
του ανέμου που τα πλέκει μες στα φύλλα
και θα καλώ το παρελθόν να με κερνά σε πήλινα δοχεία
των είκοσι μου χρόνων το κρασί,
επάργυρους θα γράφω στίχους
και θ' αγαπώ και θ' αγαπώ και θ' αγαπώ
όσο χτυπούν την πόρτα μου οι φιλίες.

«Τα Τραγούδια της Τριανταφυλλένης»

canto popular
guardado en ciertos índices lejanos
esperar que una noche me encuentren las fronteras
y que vengas tú diáfana en una luna dolorosa
en tus diáfanos ojos
"mi Triandafileni, mi Triandafileni...!"

(Pequeños mitologios)

ESCRIBIRE MI NOMBRE

Cuando el camino se vuelve a su otro lado, cambia su aspecto.
No copia el tiempo a su viejo hermano.
Por eso no me importunes con promesas que guardan
flores de acogida.

La ortografía de las ideas mucho me ha golpeado.
En las rosadas sonrisas de los hombres buenos
escribiré mi nombre antes que partan los trenes.

(Pequeños mitologios)

Y TE AMARE

Cuando golpeen mi puerta las amistades silabearé gracias al
/Dios de la poesía
tomaré mi silla a la sombra del parrón
con el libro en la mano
para leer
las maravillas de la tierra y del cielo, para saludar a las
/artesanías del viento

que las teje entre las hojas
y llamaré al pasado para que me escancie en vasijas de arcilla
el vino de mis veinte años,
escribiré argentados versos
y te amaré y te amaré y te amaré
cuando golpeen a mi puerta las amistades.

(Los Cantos de Triandafileni)

ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ ΤΟ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ

Είσαι μια εξαίσια συγγραφή της Αμμοχώστου,
Τριανταφυλλένη μου, Τριανταφυλλένη μου.
Αν πάρω ανάποδα τα χρόνια θα σταθμεύσω
εκεί που λευτεριά στοιχειοθετούσαμε
τότε που πολεμούσαμε χωρίς ανωνυμίες και τίτλους
απλοί Έλληνες.
Πώς τερματίσαμε με θέσεις υψηλές
και φεύγει πια της λευτεριάς το λεωφορείο
κι υψώνουμε αδιάφοροι τους ώμους!

«Τα Τραγούδια της Τριανταφυλλένης»

ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Το φως της Κύπρου εκφράζει το Θεό στις περιδέραιες ώρες του,
γεμίζει με ήθος τον ορίζοντα μ' ευπρέπεια,
όλο φωνήεντα ελληνικά το φως εδώ στην Κύπρο,
ειρηνικό και δίκαιο να στάζει δυόσμο από τα χείλη του,
μια παναγιά μικρή το φως και μας θηλάζει.
Κι όταν το βράδυ απλώσει τις φτερούγες του,
μένει το φως της Κύπρου μες στο δέρμα μας
και φωσφορίζει στων αντρών τα στήθη,
στις τραχηλιές των κοριτσιών και στους μικρούς Χριστούς
στις φάτνες των σπιτιών μας.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ ΚΥΡΙΑΚΟ ΜΑΤΣΗ

Ω Ξένε, εδώ στο Δίκωμο
στεφάνωσε την αρετή
ο Κυριάκος Μάτσης

«Επιγράμματα»

EL BUS DE LA LIBERTAD

*Eres una maravillosa descripción de Famagusta,
mi Triandafileni, mi Triandafileni.
Si retorno atrás por los años pasaré
por allí donde componíamos la libertad
entonces cuando combatíamos sin pronombres ni títulos
simples griegos.
Cómo llegamos a confinar con posiciones altas
¡y parte ya el bus de la libertad
e indiferentes levantamos los hombros!*

(Los Cantos de Triandafileni)

LA LUZ DE CHIPRE

*La luz de Chipre expresa a Dios en sus horas que un collar semejan,
llena el horizonte con espíritu y decoro,
toda vocales griegas en Chipre aquí la luz,
que destile de sus labios menta pacífica y justa,
una Virgen pequeña la luz y nos amamanta.
Y cuando al anochecer sus alas extiende
la luz de Chipre permanece en nuestra piel
que fosforece en el pecho de los hombres,
en los cuellos de las muchachas y en los pequeños Cristos
en los pesebres de nuestras casas.*

EPIGRAMA DE CIRIACO MATSIS

*Oh extranjero, aquí en Dícomo
coronó a la virtud
Ciriaco Matsis.*

(Epigramas)

ΔΙΩΞΕ ΤΗ ΛΥΠΗ ΣΟΥ

Διώξε τη λύπη σου, μικρή Τριανταφυλλένη,
 προς τ' ασυλλόγιστο φεγγάρι, το μαθητικό
 τους μυρωδάτους κόρφους των μικρών περιβολιών
 εκεί στην παιδική μου Αμμόχωστο
 με το κοντό παντελονάκι και το πρόσχαρο πουκάμισο,
 διώξε την
 με μια χειρονομία, σαν να λυγίζει κλώνος μες στο στήθος
 αγέρα δειλινού.

Και πες στα μάτια τους που ταξιδεύουν σ' άλλες τροπικές ημέρες,
 στους αγαθούς περαστικούς πως είναι η μνήμη ένα γαρύφαλλο
 στο δειλινό σου αυτί,
 μια εξαίσια τρικυμία των αρωμάτων,
 μικροί συλλογισμοί, την ώρα που μαζεύεις κόκκινη ανεμώνη
 σ' ένα τοπίο λησμονημένο από τον ήχο
 των τυπικών περπατημάτων.

Κι εγώ, μικρή Τριανταφυλλένη, θα στολίσω τις αυλές
 μ' ένα ρυθμό γεμάτο μουσική
 και τα δωμάτιά σου θα ντύσω με στιγμές ανέερου χρόνου
 και δειλινά καλωσορίσματα.

Διώξε τη λύπη σου, μικρή Τριανταφυλλένη.
 Οι επιστροφές σε περιμένουν στα παλιά τοπία
 μ' ένα πνιγμένο μες στα κόκκινα σημάδια δειλινό,
 το δειλινό που μπαίνει μες στα μάτια μας
 και γίνεται παράδεισος, και γίνεται ευτυχία
 μονάχα μιας στιγμής.

«Τα Τραγούδια της Τριανταφυλλένης»

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ιπλότης των ελληνικών γραμμάτων
 στην Κύπρο την αρκαδική
 με τη Μητέρα Ελλάδα στο προσκέφαλό του
 κοιμήθηκε τον αιώνιο ύπνο.

«Επιγράμματα»

EXPULSA TU TRISTEZA

*Expulsa tu tristeza, pequeña Triandafileni,
 hacia la luna irreflexiva, la aprendiz,
 en los senos perfumados de los pequeños jardines
 allí en mi Famagusta de niño
 con el pantaloncito corto y la jovial camisa,
 arrójala
 con un gesto, como si una rama se doblara en el pecho
 de una brisa crepuscular.*

*Y diles a sus ojos que viajan a otros tropicales días,
 a los buenos viajeros, que es la memoria un clavel
 en tu oído crepuscular,
 una magnífica tempestad de los aromas,
 pequeños pensamientos, en el momento en que recoges una
 /anémona roja*

*en un paisaje olvidado por el ruido
 de los pasos regulares.*

*Y yo, pequeña Triandafileni, adornaré los patios
 con un ritmo lleno de música
 y tus habitaciones las adornaré con instantes de etéreo tiempo
 y bienvenidas crepusculares.*

*Expulsa tu tristeza, pequeña Triandafileni.
 Los retornos te esperan en viejos paisajes
 con un ahogado atardecer en los rojos indicios,
 el anochecer que penetra en nuestros ojos
 y se vuelve un paraíso, y se vuelve ventura
 de solamente un instante.*

(Los Cantos de Triandafileni)

CONSTANTINO SPIRIDAKIS

*Caballero de las letras griegas
 en la arcádica Chipre
 con la Madre Grecia en su almohada
 en el sueño eterno se durmió.*

(Epigramas)

ΕΞΣΠΑΣΜΑ

Αν κάποτε θελήσει ο Ύψιστος των ποιητών
να καταλάβω μια έδρα στο σχολείο των ουρανών
την Κύπρο θα διδάξω
σε γλώσσα πανανθρώπινη
στα ελληνικά.

Θα δείξω με το λόγο πως προβάλλει η αυγή στην Κύπρο,
πόσοι κορυδαλλοί και παπαρούνες την υμνούνε,
ο ήλιος της πώς οδοιπορεί με φως αέραςιο, ζωντανό
και βάφει τούτη τη γωνιά του Θεού με χίλια χρώματα·
ακόμα θα μιλήσω για τη δύση της που υμνεί τον άνθρωπο
με ειρηνικό άνεμο απ' τα δυτικά της περιγιάλια
μετά την ευπροσήγορη βραδυά με τα κοχύλια τ' άστρα της
στον διάπλατο ουρανό, που αποκοιμούνται
δεν ξέρω σίγουρα σε ποιες γαμήλιες αγκαλιές
όταν σχεδιάζει ευτυχιομένα σχήματα παντού της Κύπρου το φεγγάρι
θα περιγράψω.

Σε φροντιστήριο θα διδάξω
τα βρεφικά της χρόνια, δείχνοντας τις πέτρες,
πιο ύστερα τ' αρχαγγελικά καράβια των Ελλήνων
που δώσανε καινούριο νόημα στο νησί,
τα παλληκάρια του Χριστού που γέμισαν τον τόπο
με αχτίνες νοητές,
το τι θα πει σκλαβιά κι ας έλαμπε ο ήλιος
μες στον ελεύθερο ουρανό·
ως χτες ακόμα θα τους πω πως έλαμψε η ελευθερία
μια Παναγία ελευθερώτρια,
πως ήρθαν δίσεκτοι καιροί από δρόμους ξενικούς
μ' ένα καταστραμμένο χρόνο
και χάσανε το πρόσωπο και τ' όνομά τους
τα μάρμαρα κι οι μνήμες κι οι γωνιές...
σαν άγγελοι πεσμένοι στο πηγάδι.

Μια μέρα θα ξεχάσω πια το πρόγραμμα
και το βιβλίο της ύλης,
θα κατεβώ απ' την έδρα κι ας μ' επιτηρεί
ο πανεπόπτης,
έξω απ' τα δόντια θα μιλήσω, θα παρεκτραπάω:
αν θα 'ναι σκλάβο η Κύπρος, τρώγοντας Ειρήνη,
Κύριε της ποίησης, εγκαταλείπω κάθε ιδέα
με πανανθρώπινες φτερούγες, που κοιμίζουν
τους ανυπότακτους ρυθμούς.
«Παιδες Ελλήνων, χρέος σας μόνο η Ελευθερία».

ESTALLIDO

*Si alguna vez quiere el Sublime entre los poetas
que yo obtenga una cátedra en la escuela de los cielos,
a Chipre enseñaré
en una lengua panhumana
en griego.*

*Mostraré con la palabra cómo asciende el alba en Chipre,
cuántas alondras y amapolas la cantan,
su sol cómo camina con luz íntegra, viva,
y pinta con mil colores este rincón de Dios;
hablará incluso del ocaso que canta al ser humano
con pacífica brisa desde sus costas occidentales
después del amable atardecer con sus conchas estrellas
en el abierto cielo, donde se duermen
no sé con certeza en que abrazos nupciales
cuando por doquier bosqueja formas venturosas
yo describiré la luna de Chipre.*

*En un instituto enseñaré
los días de infante de Chipre, mostrando las piedras,
después los navíos angelicales de los griegos
que dieron a la isla un sentido nuevo,
los valientes de Cristo que llenaron el país
con rayos intelectuales,
el qué significa esclavitud por más que brille el sol
en el cielo libre;
hasta ayer les diré cómo brilló la libertad,
Una Virgen libertadora,
cómo vinieron años funestos desde caminos foráneos
con un año destruido
y perdieron sus rostros y sus nombres
los mármoles y recuerdos y los rincones...
cual ángeles caídos a la noria.*

*Un día me olvidaré ya del programa
y del libro de materia,
descenderé de la cátedra por más que observe
el que todo inspecciona,
sin temor he de hablar y me desviaré:
si será esclava Chipre, comiendo Paz,*

*Señor de la poesía, abandono toda idea
con alas panhumanas que hacen dormir
los ritmos indomeñables.*

“Hijos de los helenos, deber vuestro sólo la Libertad”.

Και θα γυρίσω στην αγκάλη των παλιών μου μαθητών
της πρώτης τάξης μαθητής του Παγκυπρίου Γυμνασίου
ν' αρχίσω πετροβόλημα
στον κάθε της δυνάστη
εκεί στη Λευκωσία με το μαθητικό σκουφί της,
στη Λευκωσία με το κοντό φουστάνι της
και τα μαλλιά τ' αχτένιστα, την πάντα νέα.

«Πρόσωπα, ιδέες, ρυθμοί»

ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Υπέροχο το σώμα τ' αρχελληνικό της Κύπρου
με γιασεμί της ποίησης μας ευωδιάζει
μικρό τριαντάφυλλο και πιο μικρή αφροδίτη
ένα χαμένο πέλαγο του Αιγαίου ολάνθιστο με κύμα
κι ορτάνσιες δειλινές.
Τον χαρωπό καιρό θ' ανακαλέσω απ' τις μεριές της μνήμης
γνώριμες γειτονιές και μικροαγαπούλες
να θυμηθούμε ερωτικά τη λευτεριά και τους αγώνες
όταν την Κύπρο κυβερνούσεν η χαμένη ιδέα
η Ελληνική πρωτάρισσα με τη λυτή κοτσίδα
και τ' άσπρο μεσοφόρι όλο ανθό της λεμονιάς και της αγάπης.
Τώρα το σώμα τυραννιέται με τα αινίγματα και τις χαμένες υποσχέσεις
στα χαμηλά κελάρια κρύβει τους παλιούς του πόθους
είναι μια πολιτεία κλειστή χωρίς τα περιθώρια ενός προάστιου.
Αχ! να 'χα τον παλιό εαυτό μου να ξυπνήσω μες στα στήθη μου,
(μικρή Τριανταφυλλένη με το μάτι της υπόσχεσης στο γύρισμα του δρόμου)
και να μπορέσω να φωνάξω στο Θεό να μεταβάλει τη ροή του χρόνου
να 'ρθουνε στις παλιές επάλξεις με της λευτεριάς τους αρχαγγέλους
ω σώμα υπέροχο αρχελληνικό της Κύπρου.

«Τα Τραγούδια της Τριανταφυλλένης»

*Y volveré al seno de mis antiguos discípulos
alumno del primer grado del Gimnasio Panchipriota
para comenzar a lanzar piedras
a todos sus tiranos,
allá en la Nicosia con gorro colegial,
en la Nicosia con su falda corta
y sus cabellos despeinados, la siempre joven.*

(Personajes, ideas, ritmos)

EL CUERPO DE CHIPRE

*El sublime cuerpo archihelénico de Chipre
con jazmín perfuma nuestra poesía,
rosa pequeña y más pequeña afrodita
en el perdido piélago todo florecido del Egeo
con olas y hortencias del atardecer.
Invocaré el gozoso tiempo desde los espacios de la memoria
barrios conocidos y pequeños amores
para recordar con amor la libertad y los combates
cuando a Chipre gobernaba la perdida idea
la primeriza griega con la trenza deshecha
y la blanca enagua toda flor de limonero y amor.
Ahora atormentan al cuerpo con los enigmas y las perdidas promesas
en las bajas bodegas esconde sus viejos deseos
es una ciudad cerrada sin los márgenes de un suburbio.
¡Ah, si yo tuviera mi viejo ser para en mi pecho despertar
(pequeña Triandafileni con el ojo de la promesa en el recodo del sendero
y si pudiera gritar a Dios que altere el fluir del tiempo
para que vuelvas a las antiguas troneras con los arcángeles de la libertad
oh cuerpo sublime archihelénico de Chipre.*

(Los Cantos de Triandafileni)

ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Θάλασσας της πρωίας στο μαστό της Αμμοχώστου
 εκτεταμένης στο άπειρο της παπαρούνας
 μ' ένα μαντήλι να μαζεύεις γλάρους
 να σε αντικρύζει ο κόσμος της πορτοκαλιάς
 μ' ένα μισόκλειστο ματάκι παιδικό...
 Κι εσύ, Τριανταφυλλένη μου, να μου κεντάς το παρελθόν
 μες στην χειρονομία σου
 ένα μικρούλι ανθό την καλημέρα
 και να πετάς τους χαρταετούς των είκοσι σου χρόνων
 στα κατευόδια των καιρών που φεύγουν δίπλα στα καράβια
 (Μην την ξεχνάτε την ελληνίσσα μικρή αφροδίτη
 την τριανταφυλλένη Αμμόχωστο...)
 κι εσύ, Τριανταφυλλένη μου, να συλλογάσαι κάποιο Αιγαίο
 που χθες ακόμα ξέπλενε τους πόθους σου...
 Κι εγώ να περπατώ στα κρίνα της ακρογιαλιάς
 μ' ένα στεφάνι στίχους
 να λεω τα πάθη της καρδιάς ενώ το κύμα
 τους λεύτερους καιρούς ν' αναπολεί
 να με γεμίζει αγέρα καταγάλανο που πολεμά
 τους κόκκινους σχηματισμούς της εύρωστης πρωίας
 κι ας έχει χάσει μες στους μήνες τ' άλλο πρόσωπό του
 το πρόσωπο του ελεύθερου καιρού και των Ελλήνων...
 Μα εγώ θα φέρω από τα ξένα τα παλιά καράβια
 με υδρίες κρασί και ελληνικά γεννήματα
 να στρώσω τ' ακρογιάλια στο μεγάλο πανηγύρι
 και θα καλέσω τους θεούς με το βιολί των ανθρών καιρών
 το μύθο μας να ξαναπούμε
 Τριανταφυλλένη των καιρών και των καλών ανθρώπων...

«Τα Τραγούδια της Τριανταφυλλένης»

MAR DE FAMAGUSTA

*Mar de la mañana en el pezón de Famagusta
 amapola extendida al infinito
 junta gaviotas con un pañuelo
 para que te enfrente el mundo del naranjo
 con un ojito infantil mediocerrado...
 Y tú, mi Triandafileni, bórdame el pasado
 en tu gesto
 el buenos días una flor pequeña
 y lanza los volantines de tus veinte años
 a las despedidas de los tiempos que se marchan junto a los navíos
 (No la olvidéis a la pequeña afrodita griega
 a la rosácea Famagusta...)
 y tú, mi Triandafileni, piensa en cierto Egeo
 que ayer aún enjuagaba tus deseos...
 Y que yo camine entre los lirios de la plaza
 con una corona de versos
 para contar los sufrimientos del corazón mientras
 la olas añoren los tiempos de libertad,
 que me llene de aire azulísimo que combate
 las rojas formaciones de la mañana vigorosa
 por más que haya perdido en los meses su otro rostro
 el rostro del tiempo de la libertad y los griegos...
 Pero yo traeré del extranjero los viejos navíos
 con vasijas de vino y productos griegos
 para ponerlos en la playa en la gran fiesta
 y llamaré a los dioses con el violín de los tiempos floridos
 para que volvamos a decir nuestro mito
 Triandafileni de los buenos tiempos y de los hombres buenos...*

(Los Cantos de Triandafileni)

ΚΑΛΟΚΑΙΡΑΚΙ

Παλιό καλοκαιράκι στην Αμμόχωστο
 μ' ελληνικά φωνήεντα στα ματάκια σου
 και λίγο Αιγαίο στη δεξιά κοιτίδα σου
 καλοκαιράκι μου χρυσό πλεγμένο με φεγγάρια
 και δνόσμο στο βελούδινο ομφαλό σου
 αρχαίο καλοκαιράκι μου τριανταφυλλένιο
 να χαιρέται η Τριανταφυλλένη μου στο μόσχο σου
 και στο λεμονανθό
 καλοκαιράκι αμμουδερό γεμάτο κρίνους του άμμου
 πίσω απ' τις καλαμιές σου να ξεντύνεται η Τριανταφυλλένη
 και να ευωδάει ο κόσμος και το κύμα
 να κατεβαίνει ο ουρανός χωρίς πουκάμισο
 αρρενωπός να τριγυρνάει ο άνεμος μες στις μασχάλες σου
 καλοκαιράκι της αγάπης με το ρόδινο σου αυτάκι
 να το εκπορθεί μελισσολόι το χάδι
 των ανυπόκριτων καιρών...

«Τα Τραγούδια της Τριανταφυλλένης»

ΕΓΡΑΨΑ

Έγραφα ποίηση για την Κύπρο του Θεού.
 Γράμματα δυσανάγνωστα κυκλοφοράνε τώρα
 σαν να μετρήσανε το χρόνο τους· και κουρασμένα ρόδα
 να περπατούν στον τελευταίο χαιρετισμό τους.
 Αχ να 'χα τον παλιό ρυθμό να ξεφωνίσω
 ελευθερία ή θάνατος!

«Πρόσωπα, ιδέες, ρυθμοί»

ΑΔΥΣΩΠΗΤΗ ΣΤΙΓΜΗ

Την αδυσώπητη στιγμή κανείς δεν προσκαλεί.
 Μ' ένα δικό της τρόπο κατεβαίνει,
 κρατεί τα πικραμύδαλά της και σου κλείνει
 το άλλοτε πολύγλωσσο σου στόμα
 σε γονατίζει στα φυλακισμένα σου δωμάτια.

(Ποίηση)

VERANTITO

Viejo veranito de Famagusta
 con vocales griegas en tus ojos
 y un poco de Egeo en tu trenza derecha,
 mi áureo veranito tejido con lunas
 y menta en tu aterciopelado ombligo,
 mi viejo veranito de rosa,
 que mi Triandafileni se alegre en tu perfume
 y en el azahar,
 veranito arenoso lleno de lirio de la playa,
 que se desvista Triandafileni tras los cañaverales,
 y que perfume el mundo y la ola,
 que el cielo descienda sin camisa,
 que gire el viento varonil en tus axilas,
 veranito del amor con tu orejita rosada,
 que en enjambre de abejas conquiste la caricia
 de los tiempos sinceros...

(Los Cantos de Triandafileni)

ESCRIBI...

Escribí poesías para el Chipre de Dios.
 Letras ilegibles circulan ahora
 cual si cantaran su tiempo; y cansadas rosas
 caminaran en su postrer saludo.
 ¡Ay, si tuviera que gritar el viejo ritmo
 libertad o muerte!

(Personajes, ideas, ritmos)

INSTANTE INEXORABLE

Nadie convida al instante inexorable.
 Desciende con su propia manera,
 trae sus almendras amargas y te cierra
 tu boca antes elocuente,
 te pone de rodillas en tus aprisionados aposentos.

(Poesie)

ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΕΔΑΦΟΣ

Πώς θα κερδίσω το χαμένο έδαφος
 απόστρατος εγώ της τέχνης μες στο αναπαυτήριο των εβδομήντα χρόνων,
 όταν περνάνε δίπλα μου τα διαστημόπλοια
 και τα μηνύματα από τ' άστρα;
 Ωστόσο κάτι μένει από τον χαμένο θησαυρό της νιότης:
 ένα χαμόγελο στον γείτονα και μια ψιλοκουβέντα
 στο χρυσαφί φεγγάρι, μια ματιά
 στον άνεμο που σπαρταρά στα φύλλα σαν το καρδιοχτύπι
 μιας μικροπαντρεμένης με το πρώτο βρέφος στην ποδιά της.

«Πρόσωπα, ιδέες, ρυθμοί»

ΟΙ ΑΔΕΙΕΣ ΚΙ ΟΚΝΗΡΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ

Πώς ήρθαν τέτοιες άδειες κι οκνηρές στιγμές
 χωρίς μια στάλα περιεχόμενο!
 Κι εγώ να περιμένω να περάσω αντίπερα!
 Καιρό δεν έχω να μαζέψω τα τετράδιά μου,
 να επιτελέσω τις στερνές μου προσευχές,
 να γράψω τις επιστολες στην όμορφη πρωία,
 με την παράδοση στα χείλη της,
 κι ένα τραγούδι χαρωπό στον αυτοκράτορα της Κύπρου
 τον χρυσαφένιο ήλιο!
 (Και να 'ναι μοιρασμένο το νησί με δίχως το έλεος του Θεού!)

Ας έρθει το έλεος του Θεού να με σφραγίσει
 με της δωρεάς τη χάρη να μπορέσω να γεμίσω φως
 τη λευτεριά να ψάλλω δίπλα στην αγάπη
 τον έναστρο ουρανό των παιδικών μου χρόνων
 μ' ένα Χριστό Έλληνα στη θέση της καρδιάς.
 Απάγγελια όλο της φιλίας τ' αλαφαβητάρι,
 αγάπησα τα θαύματα της γης σ' ένα μικρό νησί που λέγεται
 χώρα γλυκεία της Κύπρου,
 με τους αρχαίους Θεούς κουβέντιασα σε δειλινό περίπατο
 και φίλησα της Παναγίας το χέρι σε καιρούς γιορταστικούς.
 Το λέω πως είμαι πλήρης κι όμως τρέμω
 τις άδειες κι οκνηρές στιγμές χωρίς μια στάλα περιεχόμενο!
 Επικαλούμαι τ' ουρανού το μέγα το έλεος.

«Πρόσωπα, ιδέες, ρυθμοί»

EL SUELO PERDIDO

¿Cómo ganar el suelo perdido
 retirado yo del arte en el lugar de reposo de los setenta años,
 cuando pasan junto a mí las naves espaciales
 y los mensajes de las estrellas?
 Empero algo queda el perdido tesoro de la juventud:
 una sonrisa en el vecino y una breve palabra
 en la áurea luna, una mirada
 en el viento que palpita en las hojas como el latido del corazón
 de una jovencita casada con su primer hijo sobre su corpiño.

(Personajes, ideas, ritmos)

LOS VACIOS Y PEREZOSOS INSTANTES

¿Cómo vinieron tales vacíos y perezosos instantes
 sin una gota de contenido!
 ¡Y yo esperando cruzar al otro lado!
 No tengo tiempo de reunir mis cuadernos,
 de hacer mis últimas oraciones,
 de escribir las cartas a la hermosa mañana,
 con la tradición en sus labios,
 y una alegre canción al emperador de Chipre
 ¡el sol de oro!
 (¡Y que esté dividida la isla sin la piedad de Dios!)

Que venga la piedad de Dios a ponerme el sello
 para, con la gracia del don, poder llenar de luz
 la libertad, para cantar junto al amor
 el estrellado cielo de mis años de niño
 con un Cristo griego en el lugar del corazón.
 Recité todo el silabario de la amistad,
 amé las maravillas de la tierra en una pequeña isla que se llama
 dulce país de Chipre;
 con los dioses antiguos platiqué en un crepuscular paseo
 y besé la mano de la Virgen en tiempos festivos.
 ¡Digo que pleno estoy y sin embargo tiemblo
 en vacíos y perezosos instantes sin una gota de contenido!
 Invoco la magna piedad del cielo.

(Personajes, ideas, ritmos)

ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ

Οι συμμαχίες της νιότης πολεμούν στον κήπο μου
 Ο Μάης, ο Μάης, χωρίς χειρόγραφα.
 Γεωμετρίες του ανέμου και φτερά αρχαγγέλων
 κοντά στους χαρταετούς με τα γαλάζια μάτια
 σε φευγαλέους αγώνες εξαντλούνται.
 Κι άντικρυ το μπαλκόνι των δεκάξι μου Μαΐων,
 τα μάτια σου εσένα, αγάπη των χαμένων παραδείσων,
 Θεέ μου, τι ωραία η πλάση σου
 κι αυτή η καρδιά που πάντα σε σπουδάξει
 στις περιπέτειες ήλιου κυπριακού
 και στις πανσέληνες ματιές της Αττικής των άλλων ημερών μας.

ΤΡΑΓΟΥΔΗΣΕ ΜΙΚΡΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Τραγουδήσε, μικρή αφροδίτη, το χαμένο χρόνο.
 Σε πλήγωσαν οι πεθαμένοι ωκεανοί,
 τότε που το φθινόπωρο κουλουριαζόταν στ' ακρογιάλι
 μ' ένα μαντήλι σύννεφα στο λυπημένο του κεφάλι.
 Θα χάριζα την τελευταία σταγόνα του αίματός μου
 να σου αναστήσω τον καιρό, μικρή αφροδίτη,
 νάφερνα πίσω τον αρχάγγελο ήλιο με την ένδοξη κιθάρα του,
 καθώς λουλούδιζε με πεταλούδες κι όνειρα βρεγμένα
 σε μέλι αρχαίο και δυόσμο αγροτικό.

Τραγουδήσε, μικρή αφροδίτη, τον χαμένο χρόνο.
 Σε ξεχασμένες πολιτείες θα κυνηγήσω αστέρια,
 στ' απόκρυφα λιμάνια θα μαζέψω τα πανιά που λησμονήσαν
 παλιοί ταξιδευτές, των πόντων εραστές και των τρικυμιών,
 μες στις σπηλιές κρυμμένων θησαυρών θα γονατίσω με τους στίχους
 τα όνειρα θα ξεθάψω απ' τα εφτασφράγιστα μπαούλα,
 με τους ερειπωμένους πύργους με τη σαύρα
 θ' αναζητήσω τα φιλιά χαμένων ειδυλλίων.

Τραγουδήσε, μικρή αφροδίτη, το χαμένο χρόνο,
 ίσως γυρίσουν οι καιροί με τα διαμάντια τους,
 ίσως ξυπνήσουν οι κορυδαλλοί των μαγεμένων πρωινών,
 ίσως γυρίσουν τα χελιδόνια στις καρδιές μας,
 ίσως, μικρή αφροδίτη, νάρθει στους αφρούς μας
 μ' ένα καινούργιο στήθος κι ένα αχείλι κερασένιο
 ν' αναστηθούν οι τόποι κι οι παλιοί μας θρύλοι,
 να γίνουν άγγελοι τα χαλασμένα μάτια μας,
 να ξαναρθούν στη ζωή, Τριανταφυλλένη μου μικρή αφροδίτη,
 πνεύμα της Κύπρου.

«Τα Τραγούδια της Τριανταφυλλένης»

ALEGRE

Las alianzas de la juventud combaten en mi jardín.
 Mayo, mayo, sin manuscritos.
 Geometrías del viento y alas de arcángeles
 cerca de los volantines de celestes ojos
 en efímeras competencias se agotan.
 Y enfrente el balcón de mis dieciséis Mayos,
 tus ojos, amor de los perdidos paraísos,
 Dios mío, qué hermosa tu creación
 y este corazón que siempre te estudia
 en las peripecias de un sol chipriota
 y en las miradas plenilunares del Atica de nuestros otros días.

CANTA, PEQUEÑA AFRODITA

Canta, pequeña Afrodita, el tiempo perdido.
 Te hirieron los océanos muertos,
 cuando el otoño se enroscaba en la playa
 con un pañuelo de nubes en su cabeza apenada.
 Regalaría la última gota de mi sangre
 para resucitarte el tiempo, pequeña Afrodita,
 traería de vuelta al sol arcángel con su gloriosa guitarra,
 cuando florecía con mariposas y empapados sueños
 en miel antigua y en menta del campo.

Canta, pequeña Afrodita, el tiempo perdido.
 En olvidadas ciudades voy a perseguir estrellas,
 en los puertos escondidos voy a juntar las velas que olvidaron
 antiguos viajeros, amantes del ponto y de las tempestades;
 en las cavernas de tesoros ocultos con los versos me arrodillaré

voy a desenterrar los sueños desde los selladísimos baúles,
 entre las torres en ruina con la lagartija
 buscaré los besos de perdidos idilios.

Canta, pequeña Afrodita, el tiempo perdido,
 quizás retornen los tiempos con sus diamantes,
 acaso despierten las alondras de las mañanas hechizadas,
 quizás, pequeña Afrodita, vengas a nuestra espuma
 con un nuevo pecho y un pequeño color guinda
 para que los lugares resuciten y nuestras antiguas leyendas,
 y que se vuelvan ángeles nuestros ojos arruinados,
 y que volvamos a la vida, mi pequeña Afrodita rosácea,
 espíritu de Chipre.

(Los Cantos de Triandafileni)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Μιγκέλ Καστίλιο Ντιντιέρ: Ένας Κύπριος ποιητής	5
2. Κ. Μητσάκης: Ο ποιητής Κύπρος Χρυσάνθης	9
3. Ο χορός της φωτιάς του Ντε Φάλλια	26
4. Επιστροφή	28
5. Το παιδί που κοιμάται – Ζωΐλος Πυθιονίκης	30
6. Φιλάργυρος – Πρισματικός Οκτώβρης Ι	32
7. Πρισματικός Οκτώβρης ΙΙ – Κυπριακά Χριστούγεννα του 1963	34
8. Ο αντρείος πολεμιστής – Πληγωμένος πολεμιστής	36
9. Προσευχή των αρχαίων Κυπρίων αθλητών	38
10. Μικρή ωδή στον έρωτα	40
11. Εγκατάλειψη – Τα τραίνα	42
12. Εξομολόγηση – 1974: Ήρθαν οι βάρβαροι στην Κύπρο	44
13. Μη φεύγετε – Το καράβι «Αρκάδι»	46
14. Κύπρος – 17 – Αποχαιρετισμός στους Ελλαδικούς στρατιώτες	48
15. Η Κυριακή μου – Κι αυτό το καλοκαίρι	50
16. Η μπαλάντα της Τριανταφυλλένης	52
17. Θα γράψω το όνομά μου – Και θ' αγαπώ	54
18. Της λευτεριάς το λεωφορείο – Το φως της Κύπρου – Επίγραμμα στον Κ. Μάτση	56
19. Διώξε τη λύπη σου – Κ. Σπυριδάκης	58
20. Ξέσπασμα	60
21. Το σώμα της Κύπρου	62
22. Θάλασσα της Αμμοχώστου	64
23. Καλοκαιράκι – Έγραφα – Αδυσώπητη στιγμή	66
24. Το χαμένο έδαφος – Οι άδειες κι οκνηρές στιγμές	68
25. Χαρούμενο – Τραγουδύησε, μικρή αφροδίτη	70

INTICE

1. Miguel Castillo Didier: Un poet de Chipre	7
2. K. Mitsakis: El poeta Kypros Jrisanthis	18
3. La danza del fuego de Falla	27
4. Retorno	29
5. El nino que duerme – Zoilos, Venceder Pitico	31
6. Avaro – Prismatico Octubre I	33
7. Prismatico Octubre II – Navidad Chipriota de 1963	35
8. El valeroso luchador – Guerrero herido	37
9. Plegaria de los atletas Chipriotas Antiquos	39
10. Pequeña oda al amor	41
11. Abandono – Los trenes	43
12. Confesion – 1974: Los barbaros llegaron a Chipre	45
13. No os marcheis – El buque “Arcadi”	47
14. Chipre – 17 – Despedida a los Soldados Griegos	49
15. Mi dia Domingo – Y este verano	51
16. La balada de Triandafileni	53
17. Escribir mi nombre – Y te amare	55
18. El bus de la Libertad – La luz de Chipre – Epigrama de C. Matsis	57
19. Expulsa tu tristeza – C. Spiridakis	59
20. Estallido	61
21. El cuerpo de Chipre	63
22. Mar de Famagusta	65
23. Verantito – Escribi... – Instante inexorable	67
24. El suelo perdido – Los vacios y perezosos instantes	69
25. Alegre – Canta pequeña Afrodita	71

Ο μεταφραστής, καθηγητής στο Κέντρο Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Χιλής, έχει δημοσιεύσει περισσότερο από 110 εργασίες για τη νεοελληνική λογοτεχνία και από 30 για μουσικολογία, στη Χιλή, την πατρίδα του, στην Αργεντινή, Κολομβία, Βενεζουέλα, Ισπανία, Γαλλία, Ελλάδα και Κύπρο, στο Μεξικό και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Είναι μέλος της Ακαδημίας της Χιλής και αντεπιστέλλον μέλος της Βασιλικής Ακαδημίας της Ισπανίας, του Ινστιτούτου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του PÁLERMO και του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού.

El traductor, profesor en el Centro de Estudios Bizantinos y Neohelénicos de la Universidad de Chile, ha publicado más de 110 trabajos sobre literatura neogriega y de 30 sobre musicología, en Chile, su patria, y en Argentina, Colombia, Venezuela, España, Francia, Grecia, Chipre, México y Estados Unidos. Es miembro de la Academia Chilena y miembro corresponsal de la Real Academia Española, del Instituto de Estudios Bizantinos y Neohelénicos de Palermo y de la Fundación de la Cultura Griega.

Τυπώθηκε στο Τυπογραφείο
«ΘΕΟΠΡΕΣ» Λτδ.,
Τηλ. 22730404
Λευκωσία

Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου

Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου